

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 27. ČERVNA 1946

ZA Kčs 3.50

Národní soud

RUDOLF BECHYNĚ

Spoved' Čechoslováka

DR JURAJ ŠUJAN

Přicházím z periferie republiky

MICHAL MAREŠ

Vysokoškoláci a pracovní povinnost

OTTO ZOUPLNA

Jsou všichni »překonavatelé« marxismu reakcionáři? A. KLATOVSKÝ

Old Shatterhand vojevůdcem

EDMOND KONRÁD

Znárodnění a charakter. — Osmnáctiletí. — Mlčelivé trpitelky. — Rybitví. — Hlas komunisty o tom, čeho je třeba. — Před Havlíčkovým jubileem. — Slovenský typograf odpovídá

Opekta

SLOVANSKÁ KOLEJ

pro dívky

v zámku Měšicích u Prahy.

Září 1946 - červen 1947

rok intenzivní přípravy pro život.

Ruština — angličtina — vzdělání — studium — sporty.

Návštěva středních a odborných škol v Praze.

Zádejte prospekt: Sekretariát Slovanské koleje, Praha I.,
Revoluční 15. — Telefon 604-24.

POZOR! Od 1. VII. sleva na školném 10—15%

ÚSTAV MODERNÍCH ŘEČÍ Prázdninové kursy ruštiny a angličtiny

pro začátečníky i pokročilé.

ČERVENEC — SRPEN

Praha, Brno, Plzeň, Liberec.

Prázdninový internát:

Karlovy Vary a Teplice - Saňov

Zahájení: 2. VII., 15. VII., 29. VII.

Příprava k universit. a stát. zkouškám.

Zvláštní oddělení

pro studující, obch. koresp., literaturu a konverzací.

Informace a prospekty Praha II, Spálená ul. 18.

Dokonalý
kancelářský
nábytek

PRAHA II
Vodičkova
ulice čis. 28

NORIMBERSKÝ PROCES VYŠEL KNIŽNĚ

Nadporučík dr. Rostislav Kocourek napsal podrobnou a velmi zajímavou reportáž o jádru norimberského procesu, o žalobě čtyř velmocí proti německým válečným zločincům. Proces, jedinečný v historii právní vědy a nesmírně důležitý pro další vývoj mezinárodního práva je zachycen přesně a při tom poutavým a neunavujícím způsobem v knize

Svět žaluje v Norimberku

Kniha o 400 stranách stojí pouze Kčs 80.—

U VŠECH KNIHKUPCŮ

Nakladatelství Fr. Borový.

OBSAH DNEŠKA Č. 13: KAREL TARABA: Slováci hovoří s Čechem. — MICHAL MAREŠ: Proč volila vesnice komunisticky? — RICHARD JOSEPH: Proč my, Američané, máme rádi Němce. — DR SCHMIDT: Úvaha o důchodech a společenském prestiži. — EDMOND KONRÁD: Old Schatterhand vojevůdce. — JAROSLAV JANŮ: Stále jen talenty? — Dáblův přítel u moravského soudu. — Co byla Heydrichova akce? — Týden radosti a...? — Střední stav. — Dopis odcházejícího demokratického Němce. — Volby na vesnici. — Je N. N. vinen? — Kulturní zpravodaj.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VECHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 26. — Odpovědný redaktor Ed. Valeta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 36.

Národní soud

Odhodlal jsem se napsati tyto řádky, jsa si vědom, že za ně mohu býti označen za »patrona kolaborantů«. Riskuji toto nebezpečí raději, než bych riskoval nepokoj vlastního svědomí. Musím, prostě musím napsat několik poznámek o některých zjevech, které provázejí líčení s členy protektorátní vlády před národním soudem.

K žádnému z obžalovaných nemám osobních závazků, ani ohledů. S některými jsem po mnohá leta spolupracoval buď v úřadech nebo ve vládách, vzpomínky na ně jsou spíše příjemné než nemilé. A přece, kdybych byl přisedícím národního soudu, neváhal bych hlasovat pro vinu a potrestání každého z nich, kdo by před soudem byl usvědčen. Ostatně jsem se zúčastnil příprav k dnešnímu trestním procesu. V mém londýnském bytě v Ormonde Court v Putney konaly se rozhodující porady o retribučním zákoně, a z nich vzešla poslední redakce osnovy, která se potom stala základem příslušného dekretu. Už tenkrát jsem věděl, že před národní soud budou postaveni také členové protektorátní vlády, a plně jsem s tím souhlasil.

Poměrně snadný úkol má trestní soudce, který je povolán, aby soudil vrahy, lupiče, podvodníky a podobné přestupníky zákona. Zřídka se stávalo, že by veřejnost byla kárala přílišnou horlivost nebo nevybíravost státních žalobců, nebo přílišnou přísnost soudců. Spíše naopak. Nesrovnatelně těžší je posice a úkol soudního tribunálu, který měřítkem trestních článků posuzuje viny politické. Bolestná je povinnost souditi zločiny, přečiny a přestupky tohoto druhu, a přece to musí být. Český státník řekl mi v poslední rozmluvě krátce před smrtí tato nezapomenutelná slova: »Buďte tvrdí, a když to bude v zájmu republiky, buďte nemilosrdní; neváhejte dát popraviti člověka, který se dopustí zločinu proti státu, a potom si doma tajně třeba zaplačte, že jste museli zmařit lidský život.«

Soudit muže, kteří v době násilné okupace spolupracovali se zlotřilým nepřítelem, stalo se příkazem státní i národní bezpečnosti, morálky a cti. Jenom národ, zkažený až do morků kostí, mohl by se zdráhat soudit svoje Quislinky, Moravce a Tisy. Takový národ nebyl by hoden svobody. Uctívat hrdiny a mučedníky, stíhat zpronevěřilce: to je příkaz téhož mravního zákona. O tom, myslím, není mezi námi sporu. Běží o něco jiného.

Žádný z obžalovaných členů protektorátní vlády nebyl ještě odsouzen. Líčení trvá a proto není fair, když část našeho tisku sama sebe povýšila na soudce, a ignorujíc vznešený úkol tribunálu, vodi už dnes některé obviněné tak říkajíc na katovské oprátce. Není to fair vůči obžalovaným, což asi mnohé lidi nedojímá; ale není to fair ani vůči národnímu soudu, a konečně ani vůči národu. Chtěli jsme přece, a chceme snad doposud, aby soudil soud, nikoli ulice. Proto byl zřízen národní soud, proto byl vydán retribuční dekret. Zločiny, jichž se na sovětském i polském a ostatním spojeneckém lidu dopustila celá ta smečka prokletých zabijáků nacistických, volají k nebesům o pomstu. A přece spojenecké autority nepředhodily vinníky soudci Lynchovi; v úmorném trestním řízení probírá spojenecký

soudní tribunál člověka za člověkem, čin za činem, zachovává pravidla slušné hry i vůči ohavníkům z družiny Adolfa Hitlera. Vedoucí mužové spojeneckých zemí chtějí přesvědčit Němce, Američany, Brity, Francouze — a vůbec lid celého světa, že se tu koná spravedlnost, nic než spravedlnost, a nikoli pomsta. Tak si vedou velcí, mocní národové.

Nevím, jak se komu děje, mně však hývá úzko, když čtu, jakým způsobem traktuje část tisku soudní líčení pražské. Ani svědkové nejsou jisti před uštěpačnými poznámkami, a dokonce ani před nesprávným podáváním toho, co vypověděli. Co je soudce beze svědků? Námořník bez kompasu, voják beze zbraně, kovář bez kladiva. Občan je ze zákona povinen vydat před soudem svědectví; a svědectví nepravdivě trestá se jako sprostý zločin. Je slušné a přípustné, aby svědek za splnění občanské povinnosti veden byl ulicí hanby? Čeho chce docílit žurnalistika, která takto postupuje? Může se státi, že národní soud uzná některého z obviněných za nevinna. Co má být potom? Má část národa, připravená tímto tiskem, nabýt přesvědčení, že národní soud špatně splnil svoji povinnost? Což by se nemohlo stát, že v dnešní atmosféře rozjitřených citů a bolesti nastoupí soudce ze všech nejstrašnější, soudce Lynch, aby zvrátil rozhodnutí sice mimořádného, nicméně však zákonného soudu?

Slyšel jsem lidi velmi rozvážné a čestné — nebyli to ani reakcionáři, ani kolaboranti — vyslovovat obavy, zda věci, o nichž tu píší, chtě nechtě nejsou nátlakem na rozhodování soudu. Nemá-li soudní verdikt nad členy protektorátní vlády býti počátkem velkého a hlubokého rozdělení národa, pak musíme všichni dbát, aby národní soud vykonati mohl svůj nesmírně těžký úkol jako soud spravedlivého, civilisovaného národa, tedy jako soud úplně svobodný a nezávislý. K tomu náleží také korektní postup novin.

Ano, úkol národního soudu je nesmírně těžký a odpovědný. Mohou jej splnit toliko mužové s jemně vyvinutým smyslem pro pravdu, právo a bezprávi. A ještě ani to by nestačilo. Těmto mužům nesmí chybět veliký pohled na celkovou situaci národa za okupace i po ní. Žádný národ neskládá se ze samých hrdinů, v každém se vedle lidí z ocele najdou lidští měkkýšové bez páteře, slabší, ustrašení, zbabělci, vypočítaví chytráci, tichošlápkové, hlupáci a dokonce nestvůrní zrádce. Ani hrdý Albion nebyl bez nich, ač Velká Britannie ušla hrůze okupace. Jak by mohlo býti jinak v malém národě, který se jako bezbranný skřivan dostal do spárů krvelačného jestřába! Pravda je, že v době, kdy naše země byla přibita na dřevo hákového kříže, značné části národa bloudily. A tu je nesmírně těžké spravedlivě rozsoudit, co bylo zaviněno osudovým neštěstím národa, a co je osobní vina jednotlivců.

Neběží o soud, jaký nad předními lidmi národa vynáší historie, nejde o rozsudek t. zv. mravní, nýbrž o rozsudek trestního soudu, za nímž stojí žalárník nebo kat. Podle tohoto rozsudku bude jednou posuzován celkový mravní a kulturní stav národa, v jehož jméně se soud děje. Tento rozsudek musí obstát před svědomím národa i před úsudkem světa. Na mužích národního soudu spočinula historická odpovědnost. V celých našich dějinách nebylo soudu s tak těžkým úkolem. Špatně jedná, kdo ten úkol ještě znesnadňuje.

Ať soudí soudcové, odpovědní národu. My ostatní se dívejme a nedělejme z tragického jeviště justice arénu politických vášní

Rudolf B e c h y n ě

poznámky

Znárodnění a charakter

Zatím zkušenosti s jmenováním ředitelů znárodněného průmyslu nejsou nejhorší. V podnikcích větších, kde jména jsou známa, byli vybíráni odborníci. Často vybírání politicky, ovšem; mezi dvěma odborníky zhruba téhož kalibru byl vyvolen ten, k němuž jmenující orgán měl víc důvěry. Přirozeně; a stejně přirozené je, že se názory o té odbornosti liší zejména v úvahách kandidátů vyvolených a odmítnutých. Jak by mohli všichni souhlasit, když znamenitý odborník v bavlnářském úseku náhle rozhoduje o všech úsecích textilu anebo když chemik — dobrý theoretik — se stává místoředitelem plynárenského trustu. Bolestinství zhrzených mlenců té které kariéry bývalo stejně intenzivní dřív, kdy spíše rozhodoval kapitál a vztahy příbuzenské; spor o to, zda je tam či tu vhodnější starší člověk s obsáhlými zkušenostmi anebo prurazný mladík s dobrým základem, přátelé, to je spor věčný. V mnohých podrobnostech lze souhlasit anebo nesouhlasit s činností ministra průmyslu, to je věc názoru, avšak jen zaslepenec by mohl tvrdit, že nepoložil celkem rozumné a zdravé základy znárodněného průmyslu. A co je nejdůležitější: učinil tak rychle, bez zbytečných průtahů; jedna nejistota za druhou mizí z našeho hospodářského života — to je čin, kterým se nemohou pochlubit žádné jiné národy. Z nejistot, jež zbývají, nás jedna zvlášť sklíčuje: co se stane, když se ten který národní ředitel neosvědčí? Bylo jich jmenováno tisíce, musili být jmenováni rychle; jak při tom neudělat několik chyb! Teď mají plnou moc, nechť ukáží, co dovedou. Mají naši důvěru a čas. Za půl roku, za rok bude vidět, kdo se hodí a kdo ne. Budoucnost republiky závisí také na tom, zda politické strany, v nichž je soustředěna největší moc ve státě, připustí odvolání některých svých straníků. Když strana protlačila někoho do státní služby, těšil se za první republiky z nesesaditelnosti takřka soudcovské. Projeví strany mladé republiky socialistické víc charakteru a víc pružnosti?

-l.j.

Osmnáctiletí

Osmnáct let — to není doba zralosti, nýbrž zrání. Mladý člověk v tomto věku je vším jiným, jenom ne člověkem hotovým. Neuspěl ještě lidsky, natož politicky. Jeho zjiřená subjektivita a citovost neproústily se ještě k charakterové pevnosti a kritičnosti. Má ještě mnoho nevyřízených účtů sám se sebou, a jsou to účty tak naléhavé, že ostatní ustupuje hodně do pozadí. Obecným v těch letech je nezáměr politický, výjimky jen potvrzují pravidlo. Je tu značná vnimavost, ale nedostatek ohledu a rovnováhy. Impulsivnost a elán, nikoliv věcná úvaha a rozvaha. Srdce a ne rozum. Prochází se všemi možnými ohni a plameny. Bez školy skepse t. j. kritiky, nelze však dobře absolvovat politickou maturitu, již je volební akt. Mladý člověk rád se nechává uchvacovat lesklým povrohem, efektem, frází, demagogií. Není to náhoda, že fašismus právě vyhuboval své posice na vřelém souhlasu nezralých.

Proskakují zprávy, že mezi mládeží se živě poštisuje. To by nebylo nic zlého. K politickým úvahám se dospívá dříve nežli k politickému rozhodování, jímž volba nepochybně je. Hůře však, slyšíme-li, že se mezi mladými rozmáhá stranický fanatismus. Že nezralí lidé příliš mechanicky a unáhleně zaujmají neúčelná partikulární stanoviska, a to bez předešlých politických zkušeností. On toho má dospělý dost, má-li se vyznat na př. v trojím druhu různě pojímaného socialismu, natož člověk nezletilý. Osmnáctiletý nemůže se svobodně rozhodovat pro určitý politický směr, neboť k svobodě ještě nedorostl. K ní se roste zkušeností, překonávanou subjektivitou, aktem sebevzdání a čistoty. Proto u neuspělého voliče rozhodují obyčejně okolnosti zcela vnější. První řád nepřiznává člověku do 21. let osobní nezávislost a dává jej pod dozor rodičů. Jak to, že člověk už o 3 roky dříve může rozhodovat o věcech státní, když nemá ani právo rozhodovat o záležitostech své osoby? Aby nám bylo rozuměno: nemíníme mladé nějak zkracovat, naopak, chceme jim vyjit vřící. Nezatěžujeme jejich »Lehrjahre« předčasnou odpovědností!

Četli jsme nedávno, že v Holandsku se vodi od 23 let. Jistě i jinde docílí mládež volebního práva až po dvacátém roce. Je to, podle mého názoru, stav přirozený (a tím nejlepší). Naše nová sněmovna je ústavodárná. Při tvorbě ústavy bude se jednat i o věkovém limitu pro aktivní a pasivní volební

právo. Myslím, že by nás k rozhodování o těchto věcech měla vést především obecná úvaha a nikoliv nějaký skrytý zájem politický. Držme se ve všem přirozenosti a ušetřme si mnohé nesnáze.

F. Humler.

Mlčelivé trpětelky

V poznámce s tímto nápisem došlo se v 10. čísle »Dneška« autor věci opravdu velmi povážlivě. Otázka smíšených manželství, v nichž příslušný dekret činí zásadní rozdíl mezi Němkami, provdanými za Čechy, a Češkami, provdanými za Němce, a to tak, že Němky bere v ochranu a Češky vydává prakticky na milost a nemilost správních orgánů někdy nedostí odpovědných, je pramenem nekonečného utrpení desetitisíců žen české krve a je zjevem pro budoucnost velmi povážlivým po stránce populačně politické i kulturně politické.

Je známo, že spojenecké okupační úřady vracejí odsunutě smíšené rodiny a četli jsme už dost o tom, že kulturní veřejnost v cizině nechápe tuto naši politiku, která nutí české ženy a české děti odcházet do Německa jako národní vyhoštěnce proto, že muži a otcové byli německé národnosti. Unikání takového proudu vlastní krve počítávali by jako povážlivý zjev i národové velcí, a je samozřejmé, že se jejich střídavé úvaze musí tato stoprocentní rigoróznost našich orgánů jevit jako nedostatek základních předpokladů politické prozíravosti.

Ale naše přepolitizovaná mentalita neuvědomuje si ani po odstupu celého roku, že otázka smíšených manželství je jen s menší částí otázkou politickou, že však vlastní svou podstatou je otázkou mravní, jako vůbec manželství je instituce morální, a je-li tomu tak, že pak každé politické opatření, které by přímo či nepřímo rozrušovalo manželské rodinné soužití, je nemorálním politickým tlakem.

Politický tlak, který nutí ženu Češku, aby v nouzi opustila muže Němce, jehož si kdysi zvolila za druhá z osobní sympatie a pro jeho povahové vlastnosti, a aby přiměla i své děti k tomu, aby zapřely otce, který se o rodinu poctivě staral, ruší základní mravní hodnoty, zakotvené v prosté čistě lidskosti. Tyto morální vztahy jsou všem civilizovaným národům posvátné a ani nacismus tu nešel dál, než že německou manželku nutil k německé výchově dětí. Když neštěstí rodinného života je v našem případě samozřejmá (nezaručuje ji jen česká matka, ale i naprostá nemožnost jakékoliv uplatnění německého vlivu otce v dané situaci), jaký rozumný mysl má to nekonečné šikanování nervové už poloamtických českých žen ze smíšených manželství?

Nelze-li podle přirozeného lidského práva máti ženu k odloučení od muže pro různost národnosti, jak by bylo lze morálně odůvodnit vytváření situace, aby tato rodila Češka, která za okupace musila často vytrpěti od nacistů trpké ústrky pro svou národnost, po osvobození od tohoto douchování násilí morálně hynula v cizím národním prostředí, kde by její děti byly vydány nutně germanizaci?

Praxe ukázala potřebu úpravy a doplnění dekretu, ale na jasné úřední příslušné opatření čeká se už po měsíce marně. České rodiny ze smíšených manželství voházejí už do druhého roku svobody se sociální úrovní rodin německých, neboť jsou odkázány na německé mzdy svých živitelů, pokud vůbec mohou s nimi žít ve společné domácnosti.

A tuto sebetržnivou a sebeničivou populační politiku děláme v přítomné své obtížné situaci, kdy je přímým příkazem sebezáchovy nahradit při slabých populačních přírůstcích 3¹/₂ milionu odsouvaných Němců a kdy nečekaně málo vydatná repatriace zahraničních Čechů a Slováků přivede velké procento stejně smíšených manželství.

Bylo přirozené, že v prvních týdnech osvobození neměla přímocíarost revolučního dění smyslu pro chladnou rozumovou úvahu ani pro jemnost mravního rozvažování, a v posledních měsících před volbami mohly mít strany důvod pro umělé prodlužování éry radikálních hesel a po čás heroického klání mohly si snad dovolit vylévat s vodou z vany i děcko. Ale teď, když stojíme před vážnými konkrétními úkoly, je čas vymant se z komplexu a rozvážně přikročit k politice velkorysé a vpravdě státnické a uchránit svůj mladý stát dalšími nenapravitelných škod.

Je čas, abychom se tak dostali zase sami k sobě, k českému řešení věci vzdejších. Věříme, že se tak stane ještě včas. Bylo nedávno dobře napsáno: »Víc než na patníky při okresní sílnici dívali jsme se vždy na hvězdy na nebi a podle nich hledali svou cestu.« V tom je to: snažit se světově se orientovat, myslit na desetiletí kupředu a dívat se na věci pod Masarykovým zorným úhlem.

A konkrétne v našej otázke: Inteligentní pozorovatelia, prchajúce dnešným Nemeckom, vidí je hemžiť sa malými deťmi, jimiž nacistická populačná politika dovedla nahradiť armády padlých s takovým zdarením, že štatistické zistenie tohoto faktu kladie vážnu otázku: prohrálo Nemecko skutočnú válku? Můžeme masu nemeckého obyvateľstva, odsunovaného odevšad z Evropy do Nemecka, rozmnožovať lehkomyseľne desiatitisíc žien a detí vlastnej krvi? Masaryk poukázal v »Hovoroch« na zásadnú dôležitosť populačnej politiky v neďalekej budúcnosti a poznamenal: »Prozirávé vlády budú na to pamätovať« a ďalej: »Fakt, že sme vďaka obklopeniu veľkým nemeckým susedom, nutí myslivého Čecha k politike obezručnej a priamo moudré.«

J. P.

Rybitví

Jméno Rybitví vyvolávalo před lety představu bratrance Veverků. Ti udělali tak dobré ručadlo, že šlo do celého světa. Na svém vynálezu nezbohatli a byl jim i upírán. A byl to nešťastný básník Jaroslav Langer, který se snažil, aby aspoň jejich myšlenka byla jim přiznána. — Tehdy to byla malá vesnička, v níž se narodil prostý, ale důležitý vynález, který musí být připomínán všude, kde se zjišťuje, čím Češi přispěli k všeobecnému technickému pokroku. — Dnes Rybitví kypí docela jiným životem. V těch místech se usadil důležitý chemický průmysl; už nečteme o bratrancech Veverkových, ale o podnicích Synthestia a Explosie Semtín. A rybitevský závod je prvním československým podnikem, který byl pověřen výrobou léku penicilin, léku, který vzrušil svět a který mnozí považují za hotový zázrak. — Ručadlo a penicilin, to jsou dvě věci vzdálené časově, dvě věci z docela různých oborů. Spojuje je v tomto případě - jméno vesnice Rybitví. Kdysi, už je to dávno, byl tam kovář a chalupník a dohromady udělali dobrý pluh a jakýsi soused prý řekl: ono to neore, ono to ručá. I začali tomu vynálezu říkat ručadlo. Dnes v tom kraji pracuje moderní věda, která má bezpočet prostředků, jimiž mění jednu hmotu v druhou, lacinou surovinu v hmoty, které mají velkou cenu. Veverkové — penicilin. Mezi těmi dvěma slovy se klene široký a vysoký oblouk technického a vědeckého pokroku. Tam, kde vznikl vynález, který pomohl sedlákům a chalupníkům, bude pracovat česká věda a český průmysl na nejmodernějším léku. Je dobře si někdy uvědomit tento velký pokrok vědy a techniky, abychom poznali, jak vzduch, který dýcháme, je nasycen technickým a vědeckým pokrokem. Tento velký pokrok mění lidskou společnost v jejich základech a nutno se s ním nějak vyrovnat. Je to pokrok, který nutně vede k socialismu. Jen ten dovede řídit tyto velké a mocné technické i vědecké síly ku prospěchu celku.

V. G.

politika

Dr Juraj Šujan

Spoveď Čechoslováka

Revízia československej otázky

Mnohí moji priatelia ma povzbudzujú, aby som našej slovenskej a českej verejnosti nezostal dlžen slovom, ktoré sa mi patrí povedať k otázke československej po obnovení Československej republiky. Uprímne sa priznám, že i ja sám od samého začiatku nášho oslobodenia pocítujem potrebu, národu sa vyspovedať a zároveň vysloviť to stanovisko, ktoré sa v mojej duši pozdejšie vykryštalizovalo v tejto ešte i dnes ožehavej otázke.

Hoci som hlbším štúdiom tejto otázky — po navrátení sa na Slovensko po roku 1934 z Prahy a dospievaním k mužnému veku — pomaly prichádzal k istej revízii svojho stanoviska, nechcel som s tým vyrukovať na verejnosť v poslednej fázy trvania prvej republiky, keď zjavne už triumfoval ľudácky fašizmus, a tým menej objektívnych príčin k tomu som videl za Tiso-Tukovej éry; naopak, vtedy len preto, aby som dal výrok svojmu odporu, som napísal i do dotazníka nútenej organizácie štátnych a verejných zamestnancov, že trvám na všetkom tom, čo

som napísal vo svojich publikáciách o Štefánikovi, ktoré vtedy dali na index. Inak v súkromí každý priateľ, prajúci myšlienke znovuvydobytia republiky, sa odo mňa dozvedel, že som si svoje stanovisko o neuznávaní slovenského národa opravil.

Keď mám pojednať, ako som k tomu dospel, musím najprv zbežne zopakovať, čo som písal o tejto veci v svojom mládenectve.

Postup môjho uvažovania

Na jar r. 1933 ma požiadal pán redaktor »Přítomnosti« Ferdinand Peroutka, aby som mu napísal článok pre »Přítomnosť« o ideovom rozpore medzi hlasistami a mladým Slovenskom. Zdalo sa mu, že hlasisti žili v prílišnej spokojnosti so sebou samými, hoci tento rozpor i oni sami pozorovali. Vyhoval som tomuto prianiu a napísal som na túto tému potom viac článkov do »Přítomnosti« v duchu svojej publikácie »Mladý Štefánik a mladé Slovensko«, ktorú som bol v r. 1932 vydal v »Orbise«.

Vo svojich článkoch som poukazoval na to, že hlasisti neprevádzali politickú a ideovú výchovu v duchu československej národnej jednoty v širokých ľudových vrstvách a že sa vo svojej politickej praxi po prevrate spolu s exponovanými Čechmi na Slovensku dopustili mnoho ťažkých chýb a omylov v administrative, v školskej, kultúrnej a hospodárskej politike, čoho prirodzeným následkom bolo, že ľud s celou mladou slovenskou generáciou — bez ohľadu na stranícku príslušnosť — čím ďalej tým viac bol ovplyvňovaný autonomistickou ideológiou, hlásajúcou osobitosť a suverenitu slovenského národa, ktorú ideológiu ľudáci namierili nielen proti národnej jednote, ale hlavne proti Čechom. Za dôkaz mi slúžilo povyhacovanie Čechov z Matice slovenskej, trenčiansko-teplický sjazd slovenskej mládeže, sjazd mladých slovenských agrárnikov vo Zvolene a natrianska udalosť.

Konštatoval som, že sa Slovensko dostalo takto do úplného rozporu s ideálom vysloveným v preambule ústavy Československej republiky hneď v prvej vete: »... aby sa upevnila dokonalá jednota národa«. A pýtal som sa, či sa má vôbec niečo robiť proti tomuto vývoju, či je on opravdu čosi logického a či môže slúžiť k dobrej Slovenska«. Uchýlil som sa k vede a tu som sa poučil, že

»zásada národnostná má takú silu, že je neplodné pokúšať sa zastaviť jej víťazstvo a že národný štát javí sa byť politickým vyvrcholením národných túžieb, lebo poistuje existenciu a vývoj národa«.

Povedal som si: Ak slovenský separatizmus smeruje k vytvoreniu osobitného slovenského štátu, ktorý by poistoval existenciu a vývoj nás Slovákov, všetko je v poriadku, ale ak my Slováci nemôžeme vytvoriť taký svoj osobitný štát, ktorý by nám našu existenciu a vývoj do budúcnosti zaisťoval, tak je vidieť, že sme na nesprávnej ceste. Stál som pred otázkou: »Kam tedy fakticky vedie ten separatizmus?« »Každý mysliaci človek odpovie, že nie inde, než do slepej uličky« — doslovne tak som to napísal v svojom prvom článku v »Přítomnosti«: »Hlasisti a mladé Slovensko« (14. júna 1933, č. 24).

Aký bol môj záver?

S tohoto štátopolitického hľadiska som dospel k presvedčeniu, že my Slováci sme na nesprávnej ceste, keď namiesto toho, že by sme sa čím ďalej tým viac prikláňali k československej národnej jednote, od tohoto ideálu sa vzdalujeme. A tvrdil som, že Štúr sa dopustil veľkej chyby, keď previedol literárny rozkol a keď nastúpil cestu »povyšovania národa«, od ktorej ho Ján Kollár nielen odradzoval, ale proti ktorej tento i zo všetkých síl pracoval. Dokazoval som, že tento Štúrov ústupok voči uhorskej štátnosti, alebo ako to Dr. M. Hodža nazval »politicum hungaricum«, nám Slovákom nielen že v očakávanej miere neosožil, ale naopak, nám škodil a to do tej miery, že keby

hlasisti neboli na Slovensku vyvolali a rozprúdili nový život na podklade Masarykovho realizmu a idey československej národnej jednoty, neboli by sme my Slováci už pred prvou válkou svetovou skoro vôbec existovali. A tvrdil som, že boli to hlasisti v zahraničí na čele s hlasistom Štefánikom a doma s vodcami hlasismu Šrobárom, Hodžom, Blahom, Štefánkom a i., ktorí zámerne pracovali na vytvorení spoločného štátu Čechov a Slovákov, Československej republiky, a to ich úsilie som považoval za logické pokračovanie ich hlasistického programu, smerujúceho za obnovením »jednoty československého národa«. Javilo sa mi teda s tohoto hľadiska úplne logickým, keď ústavodarné Národné zhromaždenie v preambule ústavy odôvodnilo politické sjednotenie Čechov a Slovákov v jednom štáte snahou »upevniť dokonalú jednotu národa« a hovoril som, že logické a vývoju odpovedajúce bolo, po tejto ceste potom aj kráčať a nie sa zase vracáť na cestu »povyšovania národa«, na cestu Štúrovu, ktorá nás Slovákov nemohla viesť inde ako k odtrhnutiu sa od Čechov, k vytvoreniu osobitného štátu, štátu slovenského, ktorý však nie je pre nás Slovákov ani možný ani žiaduci. Preto som tvrdil, že náš slovenský separatizmus vedie iba do akejsi »slepej uličky«.

Mal som strach z tej »slepej uličky«, lebo Hitler prišiel v Nemecku k moci a tukovskí radikáli neskryvali k nemu svoje sympatie, očakávali, že príde raz k uskutočňovaniu programu, ktorý bol Hitler vyjadril v »Mein Kampf«. Preto koketovali s henleinovcami i maďarskými eszterházyovcami už vtedy. Chcel som, aby sa v nás Slovákoch, ktorí nemáme nič spoločného z ľudáckym fašizmom a ktorí vo fašizme a nacizme vidíme nebezpečie pre všetkých Slovanov, celú Európou a celý svet, zobudilo naše slovenské čítanie a svedomie. Žiadal som, aby tá čiastka mladého Slovenska, ktorá nejde s ľudákmi, ba i tí, čo medzi ľudákmi nemajú čo robiť, nakoľko nie sú za fašistickú ideológiu, zrevidovali svoj postoj k československej národnej jednote. Svoj článok v »Prítomnosti« som končil slovami:

»Verím, že národná jednota československá v srdciach slovenských jedenkrát opäť ožije. Len treba ľudí, ktorí si uvedomujú povinnosť v jej prospech ňľachetne pracovať. Dnešný poprevratový separatizmus je zjav efemerný a celkom vysvetliteľný, ačkoľvek nie je logický. Len je sa čo báť, že zatiaľ, na čas ak sa neprebudí dosť ľudí k povinnosti pracovať za jednotu, povedie do onej slepej uličky. Hlasisti, starí hlasisti, obávam sa, v tejto veci už nemôžu nič robiť.«

Mnoho som skúsil za túto svoju vieru a tento svoj postoj. Mnohí ma vtedy úmyselne zle chápali a mnohí mi zlomyselne imputovali, že som proti spisovnému slovenskému jazyku. A žiadali Čechov, »aby ma vážne nebrali«, lebo ani »Slováci ma vážne neberú« a ja som vraj »kapietola sama pre seba«. Zostal som volajúcim na púšti, hoci som sa opieral o najväčší stĺp československej národnej jednoty, všetkými cteného a uznávaného národného hrdinu Štefánika, ktorého som podával národu takého, akým skutočne bol a nie takého, akého ho urobila autonomistická tradícia. A aby mi vzali toto morálne právo dovolávať sa Štefánika, tvrdili paušálne a bez dôkazov, že som Štefánika sľušoval, a že oni raz odhalia nielen pravého Štefánika, ale i to, kto ho zavraždil, resp. dal zavraždiť. Je len samozrejme, že to všetko zostalo len sľubom. A faktom zostáva aj dosiaľ, že sa nenašiel ani jeden Slováč separatistického smýšľania, ktorý by sa bol pustil do štúdia o Štefánikovi a ktorý by bol dokázal, že Štefánik nebol za československú národnú jednotu a nebol Českoslovákom v tom pôvodnom slova smysle.

Predvídanie o slepej uličke sa splňujú. Odstredivým vývojom sa ukázalo, že veru nebojujem proti »neškodným skutočnostiam«, ako to písali o mne i tí, čo ináčej sa nestavali proti československej národnej jednote. Fašistickí ľudáci v r. 1937 začínali prechádzať z tajnej lásky

k hitlerizmu k zjavným sympatiám a s henleinovcami i Maďarmi kuli pikle proti Československej republike. Neskôršie i Sidor, ktorého i dnes mnohí Slováci i Česi považujú za československy orientovaného ľudáka, sa odvolával na tieto svoje staré styky a paktovania s henleinovcami. Videli jsme, že už v r. 1936 sa začínaly zjavne otvárať slovenskému separatizmu tie dvierka do »onej slepej uličky«, lebo veď svojim piešťanským manifestom sa H S L' S otvorene prihlásila do Hitlerovho tábora. Dialo sa to vtedy, keď už slovenský element očividne silnel a Slovensko po prekonaní hospodárskej krízy sa začínalo hospodársky dobre rozvíjať, vtedy keď slovenský ľud prejavil novému pánu prezidentovi na jeho ceste po Slovensku nepochybné sympatie a keď nebolo ani počut o nejakej skutočnej nespokojnosti na Slovensku. Fašistickí ľudáci museli umele vyvolávať nejakú nespokojnosť, aby zdôvodnili svoje separatistické snahy »vôľou ľudu«. A že to robíť vedeli, netreba dokazovať. Fašistickým metódam sa veru nemuseli ísť učiť ani k Mussolinimu ani k Hitlerovi.

Vtedy už všetci československy orientovaní Slováci bez rozdielu politických strán sa grupovali do jedného frontu štátotvorných síl proti nepriateľom štátu a na jednej študentskej schôdzi v Bratislave sme videli, ako sa komunistický rečník potýkal s autonomistami a formuloval názory komunistov na československú otázku asi takto:

»Dnes je už nesmyslom tvrdiť, že Slovensko a Slováci mohli by sa stať obeťou českej invázie a moci, to by sa nepodarilo i keby také zámery na českej strane boli: Slovensko a Slováci sú už dost silní, aby sa niečoho podobného nemuseli báť, túto silu dnes už každý vidí a my ju známe najlepšie; slovenská reakcia novínistickým nacionalizmom chce kryťmé čiele; na to treba dávať pozor!« (Prítomnosť zo dňa 1. júla 1937, s. 29).

Potom prišiel rok 1938. Mníchov a 6. október stvorili tie dvierka do »onej slepej uličky« do tej miery, že ľudácky separatizmus bil už každému do očí. Najradikálnejší začali už hlásať »slovenský štát«.

Chvalkovský v marci 1939 štátnemu ministrovi Sidorovi na schôdzi ministerskej rady pripomenul známe slová anglického politika o dverách: »Dvere musia byť alebo otvorené alebo zavreté, lebo inak každý priedan môže si hrať s nimi«. A dodal: »Budeme stáť pred otázkou, či máme ostať pohromade alebo sa rozísť?«

Je samozrejme, že nemeckí konfidenti v ľudovej strane pracovali na tom, aby sme sa čím prv rozišli a Sidor, ktorý tiež bol »za samostatný slovenský štát, ale len postupne budovaný«, vyhlásil v historických marcových dňoch na výborovom zasadnutí Hlinkovej ľudovej strany v Živnodome v Bratislave, že »dohodnúť sa s Čechmi nebude možné«. Pravdaže nebolo možné, keď on a ostatní uzurpátori moci na Slovensku sa dohodnúť nechceli a pracovali na odtrhnutí pod vedením Hitlera. Takto slovenský separatizmus nútna a logicky vyústil 14. marca 1939 v onej »slepej uličke«, v »samostatnom slovenskom štáte pod ochranou Ríše«.

Koľko bolo tých Slovákov, ktorí mali radosť z tejto skutočnosti? Mohli sme ich ľahko spočítať. A to je najzávažnejší dôkaz toho, že to nebolo vôľou slovenského ľudu. Môžeme povedať, že ani sami osnovatelia tejto strašnej zrady na Československej republike a na Slovanstve vôbec z toho veľkej radosti veru nemali. Myslím, že ich predsa len hrýzlo svedomie. Nemohli nevidieť, že ľud nestojí za nimi, ale že sa len s prekvapením díva na nich, kam ho to dovedli. Pamätáte sa na to, ako sa triasol hlas Šaňovi Machovi, keď 14. marca oznamoval do rádia odhlasovanie slovenského štátu v slovenskom sneme? Usilovali sa ľudu nahovoriť, že toto je výslednica snáh všetkých slovenských pokolení a že »slovenský štát« bol odvekovek cieľom slovenského národa. Ale marne húdli ľudu takúto pesničku. Nikoho nenadchla. Každý videl, že to v skutočnosti nie je nijaký štát a že tu panujú, najmä od Salzburku, Nemci a nie Slováci. Nebolo treba nijakej pro-

pagandy proti tomuto »slovenskému štátu pod ochranou Ríše«, lebo už v samej podstate sa on priecil slovenskej duši a slovanskému citu Slovákov.

Československá republika opäť oživa

Po celý čas existencie tohoto bastardu v ríši štátnych útvarov všetci najlepší Slováci sa dostávali do žalárov a koncentračných táborov a pokiaľ zostávali na slobode, trnuli hrôzou vo dne v noci, kedy si prídu po nich, najmä ak vedel, že má okolo seba dosť gardistov v úrade alebo v súsedstve. Československo musel každý zatratif alebo aspoň po dobrom nikde nespomenúť. Ale ľud neprestával veriť, že Československá republika bude znovu existovať, hoci zneužívaním Štúrovho hesla: »nazpät cesta nemožná, napred sa ísť musí« zradcovskí »vodcovia« kydali na ztratenú a rozbitú republiku tú najväčšiu hanu. A keď sa naplnil čas, súc strhnutí hrdinskými činmi ruských i našich partizánov, povstali sme proti zradcom a proti nemeckej armáde, ktorú tito zavolali na okupovanie Slovenska, aby sme takto dali výraz slovenskej vôli obnoviť Československú republiku a aby sme smyli so slovenského čela bil'ag zradu na republike a na Slovanstve. My sme si mohli právom povedať spolu so Štúrom: ... »My stali sme si do služieb ducha« a preto nám bolo samozrejme, že »musíme prejsť cestu života trnistú«. Najvyššou túžbou našich vojakov a partizánov bolo: i po oslobodení Slovenska pokračovať v boji proti Nemcom po boku ČA — na Morave a v Čechách a odplatiť tak Čechom pomerne väčšie obete a účasť na vydobýjaní spoločného štátu za prvej války svetovej a takto ich požiadať za odpustenie, že v r. 1938-39 tak hanebne museli zo Slovenska odísť. Plán vojenského vedenia za povstania obsahoval i tento cieľ povstania. Pravda, celý tento hrdinský zápas za obnovenie Československej republiky sme prekonávali a podstupovali vo viere v lepšie usporiadaný pomer medzi Slovákami a Čechmi, než bol za prvej republiky. Nikto nechcel, aby sa opakoval ten boj medzi nami, najbližšími slovanskými bratmi v novom Československu, akého sme boli svedkami od začiatku prvej Československej republiky a ktorý potom zneužívali tukovskí zradcovia pre svoje ciele.

Slovenská národná rada, vedeniu ktorej sa podrobili všetci povstaleckí Slováci za povstania a po ňom, ešte za prípravy povstania na Vianoce r. 1943, formulovala stanovisko Slovákov k otázke československej, že »s' žaláme, aby národ slovenský a český ako najpriľbuznejšie slovan-ské národy, utváraly ďalšie svoje osudy v novej Československej republike, spoločnom to štáte Slovákov a Čechov, na podklade princípu rovný s rovným«.

Mýlili sa tí, ktorí si mysleli, že za povstania, hádam, sa staviam proti takejto koncepcii a že poviem: hop, to nie je správne, my sa musíme držať toho, čo hovorí o tejto veci ústava prvej republiky. Myslia si to mnohí o mne snáď ešte aj teraz. Nie, ja ani za povstania ani teraz som ani slovíčko nikde nepovedal, že by táto nová koncepcia nebola správna. Pohrúžený súc do práce, pričinoval som sa za povstania i po povstaní a aj teraz na mieste málo videnom, ale najnebezpečnejšom, ako len sily stačily a stačia a nemiešal som sa a nemiešam do debát a diskusií o otázke československej. Ja som si hovoril za povstania: hlavná je práca na obnovení republiky a národnej slobody; a po obnovení republiky a slobody zase si hovorím: hlavné je budovať si túto republiku, všetko ostatné je vedl'ajšie. Tým nechcem povedať, že považujem za vedl'ajšie štátoprávne usporiadanie pomeru medzi Čechmi a Slovákami.

Držme sa dialektiky

Hlavné je usporiadať pomer Slovákov a Čechov v obnovennej Československej republike tak, aby to bolo dobre, aby sa neopakovali chyby minulosti, aby sme spolunažívali naozaj, ako dobrí bratia a nie ako bratia zlí, ktorí keď sa pre niečo na seba nahnevajú, nenávidia sa potom tak,

že sa z nich stanú bratovrahovia. Ako som uviedol, mladí slovenskí komunisti už v r. 1937 nevideli pre Slovákov nebezpečie z Čiech (a dnes nám to predseda KSC Gottwald opakuje a s ním celá česká verejnosť), že veru odtiaľto nám Slovákom už dnes nijaké nebezpečie nehrozí. Lebo naozaj, nielen že sme na to už dosť silní, že by sme vedeli odolávať takému nebezpečiu, ale ani nikto z Čechov nemá dnes takej túžby, aby na Slovensko išiel s nejakými expanzívnymi chůfkami. A ak by sa predsa vyskytly takéto snahy, nikdy sa nebudú môcť realizovať pre všeobecný, živelný odpor Slovákov. A to je rozhodujúce.

A ako je to s tým pojmom: národ slovenský a národ československý? Keď by sme dnes chceli správne a podl'a skutočného stavu, daného prirodzeným vývojom vyjadriť pomer československý, tak musíme povedať, že správne je aj to, keď niekto povie národ československý a správne je aj to, keď povie národ slovenský a národ český osobitne. My sme totiž jeden národ štátopolitický, lebo svoju národnú existenciu i vývoj vidíme najlepšie poistené v Československej republike, teda v spoločnom to štáte Čechov a Slovákov. A sme každý z nás i osobitným národom v smysle etnickom, lebo sa týmto národom každý osobitne byť citíme a máme i inak všetky postulaty, ktoré sa pre to vyžadujú. Takéto rozlišovanie pojmov národa československého a slovenského v r. 1934 uznával i voľakdajší samozvaný »vodca národa« Dr Josef Tiso. »Slováci teda — píše v jednom svojom článku v Slováku r. 1934 (viď »Tisova náuka«, Št. Polakovič, str. 45) — sú národ svojrázny a terminologia národa československého obstojí iba v smyslu politickom, označujúc tak členov jedného štátu. (Podčiarknutie moje.)

V minulosti som tieto dva pojmy bol prestal rozlišovať, lebo, usudzujúc o národe s hľadiska štátopolitického, som dochádzal k záveru, že my Slováci preto, že nemôžeme sami o sebe štát ani vytvoriť ani si ho udržať, nie sme národom, a preto, že je pre nás nebezpečné vôbec chcieť byť národom. Ale teraz vidím, že tu treba rozlišovať, lebo otázka možnosti a nemožnosti, žiadúcnosti alebo nežiadúcnosti s ohľadom užitočnosti a potreby, vytvorí si osobitý štát, nemôže hrať takú dôležitú úlohu v ponímaní národa, aby sme mohli len a len podl'a toho súdiť, či niektoré spoločenské niekoľko miliónov jednotlivcov, spojených dohromady jednou krvou, rečou a záujmami, je alebo nie je národom. Naučil som sa takto chápať otázku nášho a iných národov práve za tejto vojny a najmä našim národ. povstaním, ktoré by sme my Slováci nikdy neboli dokázali, keby sme neboli bývali vedení myšlienkou národnej sebazáchovy a slobody. A naučil som sa takto ponímať otázku nášho národného bytia i na podklade stalinského chápania národnostnej otázky, podl'a ktorého sa dnes už v SSSR uskutočňuje také riešenie tejto otázky, ktoré vyhovuje nielen so stanoviska etnického, ale i štátopolitického; a toto riešenie je plne vyhovujúce pre všetky národy sveta. To je stanovisko živé, problematike národnostnej otázky vyhovujúce a odpovedajúce najmä tým, že je vývoja schopné — práve tak, ako i všetko, čo na tom svete jestvuje.

Ale práve s tohoto stanoviska nemôžeme sa zatvárať pred tou možnosťou, že i pojem československý nedostane postupom vývoja i nejaký ďalší obsah. Z vlastnej skúsenosti, nedávno tak bolestne prežívanej na strane slovenskej i českej, vidíme, že naša národná túha po sebazáchove nás Slovákov i Čechov hnala sama o sebe po obnovení spoločnej štátnosti bez toho, že by sme mohli povedať, že sme sa cítili byť jedným národom. A toto vedomie osudového spoločného je hlavné; ono dáva dostatočnú náplň pre pojem československého národa v smysle štátopolitickom. Toto vedomie pred vyvrátením prvej našej re-

publiky bolo akosi otupené a zámernou autonomistickou l'udáckou propagandou nielen potlačované, ale i zdiskreditované a plne ono vyniklo až keď sme svoj spoločný štát stratili. Bolo to tak, ako so zdravím človeka, ktorého si obyčajne vážime, až keď ho stratíme a vynakladáme potom všetko možné, len aby sme ho opäť nadobudli.

Ak sa nám podari dať naozaj správne základy pre lepšie spolužitie našich dvoch národov v obnovennej republike a budeme si naozaj po bratsky vychádzať v ústrety, verím, že sa bude vytvárať i širšia náplň pre ten štátopolitický pojem československého národa. A ja nič iného nechcem, než aby mi dovolili všetci Slováci i Česi vyznávať aj ďalej tú moju vieru »ženárodná jednota československá v srdciach slovenských (a pridávam: i v českých) raz opäť ožije«.

Ako sa opravujem v otázke československej ja a možno i všetci Čechoslováci, práve tak sa majú opraviť i zásadní odporcovia československej národnej jednoty! Budme stalinovskí dialektikovia! Ponechajme túto vec vývoju a neulpievajme na terajšom štádiu vývoja.

I Rusi užívajú terminologiu: národ československý. A my im to máme zakazovať? Prečo? Oni ju užívajú práve v tom smysle, ako hovoria o sovietskom národe, čo podľa nášho znamená sovietsky l'ud. Ale či sa i u nás slovo národ neužívá v l'ude v tom i v tom slova smysle? Či sa nepovie: »Tam bolo veľa národa« — čím sa myslí l'ud? Jedno si musíme dať od Čechov uznať a to, že sme národom, národom samobytným, ale načo komu zabráňovať, aby v smysle štátopolitickom alebo v smysle národ = l'ud neužíval slovo národ? Boli by sme naozaj maličerní, ak by sme išli tak ďaleko. A boli by sme pápežskejší od pápeža, čím rozumiem l'udáckejší od Tisu. Ale hlavne nebolo by to podľa dialektického chápania národnostnej otázky, ak by sme chceli ulpieť na jednom, povedzme — ak tak chcete — terajšom štádiu vývoja. A zdá sa, že hospodársky by sme tým Slovensku tiež neosožili. Iná je ovšem otázka ústavného usporiadania pomeru československého. Aj tú treba uvážiť zrale a v záujme nielen slovenskom, ale i celoštátnom. Pracujú už na tom odborníci-právnicki. A dúfajme, že najde sa riešenie také, ktoré bude pevným pilierom dobrého, bratského spolunažívania Slovákov a Čechov a nezatarasí ďalší, priaznivý vývoj československej otázky, ktorý môže prestať len vtedy, keď už tejto otázky raz vôbec nebude.

do ba a lidé

Michal Mareš

Přicházím z periferie republiky

Dvě zprávy teplického »Severu« jsou otištěny v nápadné úpravě a po zásluze. Jedna z nich mluví o nových stachanovských výkonech horníků v duchcovsko-mostecké pánvi, druhá ve formě jemné a taktní ironie uvádí čísla vozů pánů a dívenek, jedoucích na weekend do hor. Ve vozech služebních, ke zdaru milované republiky.

Obě tyto zprávy mluví za celé knihy. Ta jedna by se dala vyjádřit asi londýnskou řečí pana presidenta, že v nové vlasti budeme muset pracovat po odsunu Němců jeden za tři, a to druhá mluví o těch, kteří to provádějí opačně, tři pracují za jednoho na úkor těch ostatních, při čemž ještě optimisticky snad nadhodnocují. Na straně jedné dřina a pot horníků, sklářů, hutníků a keramiků, dřina, spojená s čistou radostí nad splňováním čestného závazku k lidu a republice, na straně opačné takové lehkomyšlné radovánky ze života a pohodlí, jen tak, bez odpovědnosti. Jistě, necht je každý šťasten podle své fasony — ale trpěl-li tím druhý, na jehož úkor se

to tak děje? V teplickém týdeníku potěší čtenáře, že boj proti škůdcům se nevede dosavadním způsobem osočování, vyhrožování a lání, ale se smyslem pro satiru a humor, skoro bez jizlivosti, dokonce s noblesním taktem. Taková noticka potrefeného musí zabít bez mordování!

Potěší člověka, když na českém severu slyší, že je dnes již celá řada horníků tak pilných, že měsíční příjem 8000 Kčs není vzácností, ba byl mi sdělen případ, kdy to kutající chlapík dotáhl na 16.000 Kčs. Ze srdce každý těmto hrdinům práce tento pěkný peníz za pěkné výkony přeje. Znám zde však ještě jiné hrdiny práce, jejichž práce je honorována přímo hanebně. Jsou to lékaři v pohraničních nemocnicích; 8 let gymnasia, 4 roky na universitě, leta fiškusování, sekundaření, asistentování, a pak konečné splnění snů všech lékařů v nemocnicích, býti panem primářem! Jaký, myslíte, že má plat takový muž, který zápasí se smrtí o životy svých pacientů, jsa sám v neustálém doteku s bytím a nebytím? Mluvil jsem s primářem, který má 25 let nemocniční praxe, je ve dne v noci pohotov zachraňovat a léčit, operovat a utěšovat. Tento zasloužilý akademický občan má 3500 — tři tisíce pět set Kčs platu měsíčně, tedy asi tolik, jako dívenka v kanceláři po lleté praxi s jednorocní nebo dvouroční školou obchodní! Mladší primářiové pak mají dokonce jen 2600.— měsíčně! Takový primář má ženu, děti, případně staré rodiče a bůhví koho ještě na starosti, a když nebydlí v nemocnici, platí činži, musí mfti reprezentační ohledy. Člověk by se věru nedivil, kdyby dětem a manželce domů nosil v rendlíčku nemocniční stravu!

A jak takovým chlapíkům asi je, co si asi myslí, když třeba jsou svědky podobných příhod, jako ona o smaragdovém brazoletu, o níž se dočtete. Může takový doktor medicíny, zejména onen mladší s platem 2600 Kčs měsíčně a také ještě méně, vůbec pomysliť na nějaké kulturní povyražení, ať už jde o koupení knihy, obrázku, o koncert nebo divadlo? Říká se, že takový primarius si přivydělá soukromou praxí. V Praze a jinde ano, ale i tam při nynějších finančních poměrech je to svízelné. Na hranicích však, kdo je pacientem lékaře? Vesměs dělný lid nebo jiné pokladniční případy. A ten, kdo by rád chtěl zaplatit, zaplatí, ale z vázaného účtu: kdy to lékař dostane, to bůh ví.

Zajímavé však je, jak dělník, který dře, oceňuje lékařovu práci. Chirurg svedl šťastný boj o život malé pacientky, dcerušky dělníka. »S bušícím srdcem jsem očekával, co mi bude povídati matka nebo tatík děvčátka, až požádám o honorář 2500 Kčs, tedy v téže výši, jak byl určen ještě v předmnichovských korunách, tedy de facto pouze třetinu!« Matka děvčete div mne nezlíbala radostí, že to tak málo stojí, a dělník pravil, že milerád ještě připlatí, aby se pan doktor nestyděl, poněvadž ví, že doktor musí býti také živ! (Těch 2500 Kčs, jediný v měsíci hotově vyplacený honorář, padl na činži.) »Jak jste hodný, pane doktore, vždyť my jsme myslili, že to nebudeme moci zaplatit!« Tak, a nyní do toho půjdeme s reportáží trochu veseleji.

O tom smaragdovém náramku. Na gynaekologickém lůžku leží pacientka. Při prohlídce sklouzne ženě rukáv přes zápěstí. A tam je nádherný šperk milionových hodnot, podél celého zápěstí mnohokrátové veliké smaragdy! Kdo myslíte, že je ona žena? Manželka bankéře, kapitalisty, kasaře, klenotníka? Ne. Ona je to manželka docela maličkého policajta, muže, který by měl být nejpěchlivějším strážcem hodnot republiky a vzorem jakosti. Připomínám, jak musí býti onomu lékaři, který je nota bene vázán lékařským tajemstvím?

Páni literáti, sedící v úřadech, měli by je opustit a dáti se do záslužnější práce, vyjeti si na hranice republiky a nasbírat dokumentární materiál o tom, jak se těžce rodí nový život. Sbírat materiál: povídkový, románový, pro komedie či jiné formy prózy, tyto dějinné okamžiky zhodnotit satiricky, ironicky, s humorem i jinak, jak se každému líbí, po haškovsku, zoščenkovsku, twainovsky nebo a la Busch. Podívejte se, co by dalo vytěžití událostí a děje drěba filmového:

Zde synopsis. Ředitel malého dolu. Dá si přidělit dvě vily ze zabraného majetku. Vůbec krajíc chleba v pohraničí, který by člověk snadno pozřel, to je vzácnost, každý chce mít ihned rambál, který nepozře, na němž by se nasýtilo lidí pět, ale těm ostatním to nepřeje. Ti zůstanou vedle a bez přídelu. Inženýr má 22letou elegantní dcerku, která se v krásné zahradě houpá pěkně houpy hou v síti. Mimo jdou horníci ze šachty a udřené ženy. Samozřejmě, že sletnu nechválí, horník je celkem člověk poklidný, ale když se rozkatí, tak se rozkatí. Tohoto inženýra denunciuji, (to už je jiná zdomácnělá specialita nepřejících, že má doma nakradený německý majetek. Kradený sice není, ale získal jej za babku a to cestou regulérní, jak se může přesvědčiti mladičký policejní úředník, který přišel věc vyšetřovat. Onen úředník je mladík zdvořilý a paní inženýrová žena resolutní. Na její, za babku získaný nábytek jí nikdo nesmí sáhnout, natož tápnout nohou. Tři vrstvy perských koberců na sobě, ne, na ty ani policie v botách šlápnout nesmí, když už, tak jen tak na bosu. Stane se. Úředník kapituluje a vykonává prohlídku v ponožkách. Chodí po kobercích manželů inženýrových jako na sobě navrstvených uhelných slojích. Po špercích ani stopy. Denunciace, nic než denunciace, se omlouvá!

To bývá často, milý čtenáři, i to, že se mladí těm starším a starým rádi vysmívají. Nu, zasmějme se nyní my starší, jednou těm mladým: On totiž ten mladý pán, který tak před nesmlouvavou paní inženýrovou kapituloval, dovede býti jinak velmi přísný a obávaný, ale bůhví, co se stal!

Do malé horské vesnice, v níž je m. j. také ozdravovna stovky pražských dětí, se před rokem nastěhoval malý živnostníček pekařský, který se svým 15letým učedníkem německé národnosti z ničeho vydupal pekárnu a při tom zůstal bezzemkem. Dotyčný pekaříček je duch kritický, snad proto, že se vyučil v pekárně, která za Rakouska patřila anarchistické federaci pekařů v Libkovicích, kde všichni byli ducha kritického a nesmlouvavého. Kamarád pekař je od r. 1927 komunistou a dokonce za stranu také v místním NV. Předsedou je cestmistr, politický soudruh pekařův. Pekař obvinil cestmistra h. j., že nehospoďaří správně se svěšenými penězi, snad to řekl ještě drastičtěji. Nemohl to dokázat a tak byl nemilosrdně z obce vyobcován a zbaven existence! Co nešťastného pekaře k jeho výroku svédlo? Za prvé to, že cestmistr žije nad své poměry, miluje truňk více, než je pro předsedu NV ve veřejném zájmu zdrávo a pak za druhé, když už v takovém stavu zapomnění zase jednou byl, chtěl zapálit si tisícovými bankovkami cigáro. To zrodilo v myšli pekařově zkázonosnou myšlenku, že cestmistr krade. Pan cestmistr musí býti autokraticky pověřeným vládcem vesnice, když místnímu řezníkovi vyhrožuje: »Ani muk, nebo ti nepřidělím jedinou morkovou kost!« Vesnice s ozdravovnou pražské mládeže bude nyní bez pekaře. Pan cestmistr bojkotuje svého soudruha z výboru i partaje již dávno, služebním autem si již drahnou dobu dojíždí pro rohlíčky do sousední vesnice, on je nejlepším odběratelem a podporovatelem benzinových závodů a tedy současně spotřebitelem tak hojných zásob gumových obručí. (Pisatel těchto řádek koná své poslání pěšky, maje dosud svůj vůz na špalkách.)

V těžce vesnici již po celý rok čeká řada uchazečů na přiděl pudy. Jiní zase tu mají tolik pudy, že ji nestačí obdělat, ale svým chudším druhům nejsou ochotni přebytnou půdu postoupit. Proč by se dělili o něco, co je dekretem degretováno? — Do této vsi přijde po 7. hodině ranní kontrola SNB — jen tak, aby zjistila, jak si vedou noví majitelé pudy! Jak si vedou? V posteli leží, to je přece to nejkrásnější, to každý uzná, zatím co Němky dojí krávy a v lesích stojí neposekaná tráva, o niž letos bude v mnoha krajích nouze, na Vysočině třeba nebude dostatek sena. Novopečený rolník má tři krávy a odevzdává dva litry mléka.

Ejhle vlastenci! Mnoho takových vesnic naleznete, páni spisovatelé, jeďte tam alespoň na dovolenou, abyste poznali pravou tvář mnohého bouřliváka. Ale abyste také uviděli heroism mužů, kteří nedbají zlých příkladů a pomáhají těžce se rodícímu novému společenskému řádu od slunce východu do slunce západu i za noční tmy.

Komunistický tisk za prvé republiky měl v každém místě svého děldopa. Takový dělnický dopisovatel svými příspěvky jasně líčil život ve svém okolí, nevadilo by, kdyby si KSC stanovila v každé vesnici svého roldopa, takový rolnický dopisovatel, člověk, který by měl legitimaci, aby stál nad svým okolím, nikoliv s kalamářem žluče, ale s otýpkou kopřiv, jimiž by nemilosrdně mrskal po těle těch, kdož toho zaslouhují.

Do nejpřednějšího hotelu v T. přišli dva muži. A ihned na pana vrchního, aby jim nechal cigarety. Ten takový obchod nevede a tak si povšimli obchodního cestujícího, který si vepisoval zakázky do knížky. V zavazadle byla láhev o 0.7 l líhu. »Kde máte účet na líh? zeptal se policejní orgán, zabavuje lahvičku elixiru.« Ten vám, pánové, mohu presentovati kdykoliv si budete přát, ale s jednou podmínkou, až mi ten pán, který mi lahvičku špiritusu zabavuje, předloží účet na ony zlaté dámské hodinky, které má na ruce.« Mléky položil agent láhev do kuffíku a oba vaňstovské ztichli jako pěna a beze slova se také vytratili.

Vesnice nad líbeznu Ploučnicí na Českolipsku. Novopečený pantáta s přidělem takřka 30 ha pudy. Manželka líná jako veš, bezdětná. Pan »rolník« má vysoké lesklé holínky a za jednou z nich zastrčenou pěknou žlutou rákosku. Snad jezdí také na koni? Na ofíckách bezvadně vyleštěných niklované ostruhy. Dědictví po gestapákovi nebo wehrmachtu? Zelený germánský klobouček na hlavě se štětkou kamzíkovou. Pěkně se prochází po láněch kvetoucího obilí. Tuzet hovězího dobytka, dva páry lesknoucích se koní dobře udržovaných, jedna radost se podívat na takové hospodářství. Přirozeně je tento muž proti jakémukoliv odsunu Němců na jeho majetku pracujících. Na dotaz, co bude, až Němci odejdou, na dotaz jasný proto, poněvadž pan statkář neumí opravit ani svůj plot, praví ležerně: »To je ptaní, to je nákej problém? S prázdným pytleem jsem přišel, s plným odejdu, dva roky jsem se parádně měl, vejlet do pohraničí se mi vyplatil, nák bylo, náko bude...«

To je tak asi vzor dopisu pro roldopa. Starší Pražaně pamatují si jistě na Longenovu »Revoluční scénu«, když s Ferencem Futuristou řádili v kefasácké komedii po prvé válce, která se jmenovala »Fajfocvok u rodiny Cimibulků«. Takový bařtipán je tam na velkostatku u České Lípy.

42letý známý živnostník pražský, počestného cechu řeznicko-uzenářského, jede již po páté, a jak říká naposled, do kraje u Teplíc. Tam v jedné velké osadě vládl až do března t. r. 21letý národní správce nad řeznicko-

uzenářským obchodem. Dařilo se mu skvěle, a poněvadž příděl zdaleka nestačil, zařídil si černou porážku černě dodaného dobytečka, jehož masíčko černě prodával černým zakázníkům. Až to někdo na černo, t. j. anonymně píchl. Přišla prohlídka a nalezla vše v nejlepším pořádku. Přišla druhá, důkladnější, ani ta nenalezla ve sklepě a v lednicích kousek masa. Ale na zahradě byl mistrně konstruovaný hrob oběti černého obchodu a tam byly zakopány kráva, vůl a prase. Milého mládence sbalili a putoval do basy. Zvěrolékařská prohlídka uznala maso a onen primitivní mistrný způsob konzervování v podzemí za bezvadný. Tedy se úřady spokojily uzavřením obchodu. Mladík má šance přijít zase ke svému, a 42letý muž z Prahy vyjde na prázdno. Také vzor dopisu pro roldopa.

Kdyby existovala také funkce poldopa, (policejního dopisovatele), tak by mohl napsati asi toto:

Do vlaku, mezi dvěma velkými městy v západních Čechách, vstupuje roztomilá dáma. Starší pán jí pomáhá zavazadla do sítě. Dáma uznale poděkuje a pán začíná hovor: »Milostivá, na prvý pohled — buď houslistka nebo pianistka?« Uhořel, houslistka z Moravy. »Měla jste zde koncert?« »Měla jsem mít! Ale právě se vracím z kriminálu. Půjčte mi, prosím vás, noviny, tři neděle jsem je neviděla.« »A copak jste spáchala?« »Ale manžel měl ve stolku dva tisíce marek, bezcenných marek. Mínil však, že na hranicích Německa za ně ještě něco dostanu a za korunky že si mohu koupiti nějaký karlovarský porculán. S radostí jsem zajela na hranici a tam jsem se také marek ihned a za příznivého kursu zbavila! Generosní pán jakýsi je ihned koupil. O půl jedenácté večer si pěkně lehnu do posle a blaženě usnu. Za půl hodiny: Otevřte laskavě, policie. Vy jste prodala tam a tam dva tisíce marek? To je proti důchodkovému řádu, půjdete s sebou. Tak jsem šla a tři neděle jsem si poseděla. Bylo to moc zajímavé a slušně se mnou jednali. Paní dozorcovou jsem naučila správným účesům a manykuře, trochu jsem ji zsvětla do literatury, člověk svou funkci kdekoliv může uplatnit. A pak mi pěkně nadiktovali padesát tisíc pokuty a jako zálohu housličky do zaplacení vzali. Peníze jim nedám a housličky musím dostat zpět, jednak propadly korunky za utržené marky a za druhé při důchodovém řízení nesmí trvati vazba déle tří dnů. Těch padesát tisíc jsem si quasi odseděla. Jen s kouřením byly potíže, jinak to byl dobrý kriminál.«

Praví starší pán: »Škoda, milostivá, že jsem vás neznal dříve a o případě vašem nevěděl, cigarety bych vám byl zaopatřil a situaci vůbec ještě příjemnil, mám tu totiž dobrého známého, ostatně skvělého pianistu a t. d., bůhví proč se k tomu dal, je nejvlivnějším a nejschopnějším úředníkem ve službě »bezpečnostní«. Dáma: »Vypadá takhle a takhle?« »Ano!« »A jmenuje se?« »Ano, to je on, toho znám, ale to vám tedy, pane, doporučuji, na toho se moc neodvolávejte, ten byl rád, když jsem mu sama cigaretu podstrčila, on již totiž tři neděle sedí také.« (Pán, jako by do něho hrom udeřil.) »A co, prosím vás, vyvedl!« »Kdejaký sklep vybral, měl nos pro správné značky vína a likéry, hodokvasy pořádal pro dámy i pány, své milence všelijaké vzácné dary poskytoval, a jsa znalec starožitností i takto se dobře uplatnil, nikoliv, však v zájmu lidu a státu, alebrž v zájmu svého a svých kumpánů. Celkem z toho osobně příliš ani neměl.«

Dohra: Onen muž dnes sedí na Pankráci, muž velmi vlivný, muž, který se ve službě skvěle uplatňoval svým důvtipem, odvahou a inteligencí. Když potřel werwolfy, byl potřen sám v doteku s majetkem, který mu nepatřil. Ale když on měl tolik vzorů! Škoda tohoto muže, že neodolal, veliký pán z něho mohl být, daleko větší, než již byl, než se zpronevěřil mravním zásadám! Facit:

příjemné seznámení staršího pána s daleko mladší roztomilou dámou.

Nějak takhle to řekl Mistr Jan Hus: Přisámbůh, že Němec čestný člověku bližší jest, než Čech neřádný. Za tato slova by také dnes Hus byl ne-li upálen, to ne, tedy designován jako: Ejhle kacíř. Doufám, že rozumný člověk nebude považovati pisatele následujících sdělení za kacíře, když on, drže se skvělého vzoru Husova, tisíckrát se dovolávaného, také napíše: Drž pravdu, haj pravdu. Pravda vítězí a člověk nějakou tu oběť pro své vlastenectví rád vytrpí. Horníci, hrdinové práce, kteří neopustili severočeská hnízda ani tehdy, když byla součástí Reichu, ti, kteří vždy byli věrnou stráží na hranicích republiky a dnes jsou pilíři všeho dění po celý svůj život, pracovali s německými horníky a pracují ještě podnes. Těch se dovolávám. Otiskuji hlas těchto horníků, jimž nikdo nemůže podkládati zlého úmyslu a nikdo nemůže upřítí pravého vlastenectví:

»S německými druhy jsme vezdy pracovali jako s dobrými druhy, jako kamarádi práce, dřiny a smrti. Chovali se k nám vždy slušně i za okupace, jejich děti chtějí zůstatí horníky a chtějí se státi dobrými Čechy! Nedalo by se to nějak udělati s asimilací? Když už odsun, tedy lidí zbytečných a škodlivých, naši kamarádi nejsou špatnými kamarády a chtějí věrně pracovati na svém úseku ke zdaru republiky. Co jména jako Fierlinger, Jungmann, Gottwald, Tyrš a jiná nedokazují, jací dobří vlastenci mohou se státi po německých rodičích? Měli jsme tu Slováky a utekli odtud, nedivíme se jim, dostali touhu po své užití vlasti. Z českých lidí sem málokdo do šachet půjde!«

Slovenský problém je těžký problém. Tak v Muehligových sklárnách u Teplic se pracovalo takovým tempem, že v květnu již mohla býti saturována spotřeba okenního skla nejen v celé republice, ale byla naděje na vývoz patnácti vagonů skla denně do ciziny. Slováci se dobře naučili od odsunovaných Němců svému dílu. A pak přišly Slovačky, že chtějí ihned nové šaty. »Proč?« »Abychom mohly jít do kostela!« »I tak se panu Bohu líbíte,« bylo odpověděno. »Ano, panu Bohu ano, ale ne hochům. Těm se líbí lépe oblečené Němky.« Těžko takovému argumentu odolati a přes značné těžkosti byly Slovačky oblečeny podle svého přání. Pak přišli Slováci: »Nemůžeme vypadati hůře než Němci.« I tu byly těžkosti s oblečením a obutím, ale stalo se! A pak se všichni do jednoho usnesli, že pojedou domů. Jaro začíná, kdo nám pole obdělá? Němci jsou odsunuti, Slováci odešli, čeští hrdinové práce na svůj úkol nestačí, ze šestnácti vagonů denně se vyrábí asi polovic, časem se to jistě zlepší, ale těch zmeškaných příležitostí.«

Co tedy dělat? Měl bych pro to recept. Každý občan, který je pro odsun Němců, nechť zákonem je také povinen nastoupiti na jejich místo, kdykoliv a kamkoliv ho republika postaví. A bez řeči. Pak uvěříme také jeho pravému vlastenectví. A běda tomu, kdo by se zachoval tak jako ti, kdož dnes na hranicích českému jménu plodí ostudu!

Tuto reportáž ještě ukončíme mužem, který prý v Praze vyvolával po domech hadry, kosti, kůže. Docela nenápadně se usídlil v lázeňském městě v nouzové kolonii. Mimikri. A pak ho jednoho dne zadrželi v docela nenápadném dlouhém zimníčku. Jenže ten zimníček byl do posledního milimetru využit všítm hermelínkem. Milionová hodnota. A pak se vpadlo do toho jeho nouzového kvartýru a odvezli odtud tři pětistunové vozy, drahocennou kořist všeho druhu a zase za miliony!

A ještě jednu k citátu o Husovi. Chudá německá žena najde na ulici potravinové lístky na maso i tuky a jde na policii a tam to poctivě odevzdá. Maličkost, ale příznačná. Pardon, nezastávám se jí. Nic pro ni nechci, ona již byla odsunuta. Čekám jen nyní, kolik lidí

na mne zvolá: Ejhle kacf. Možná, že již za několik měsíců bude mi dáno za pravdu.

Uzavřel bych tuto reportáž ještě několika slovy k slovenským bratřím. Byl jsem mezi vámi roku 1937 na návštěvě u Maxe Švabinského v Pohorele Máše. Jednoho zářijového jitra vyjdu do zahrady a tam plakal starý zahradník. Dotázán po příčině, sdělil mi, lomcován bolem: tatíček Masaryk zemřel. Jel jsem pak domů a podle značky vozu jsem byl u Parníku zastaven skupinou mladých dívek a hochů. »Pane, jedete na pohřeb tatíčkovi Masarykovi?« »Ano.« »Prosíme vás, vezměte mu na hrob tyto kytičky!« Milá slovenská mládeži, ošetřoval jsem kytičky až do Prahy a splnil vaše přání! K vám všem takovým, jako onen zahradník a vy z Parníku, mluvím: Vy to musíte vědět, jak je nám dnes smutno, když slyšíme na hranicích republiky od našich dělníků, všecko Slovákům chceme dáti, srdce, duši, rovný s rovnými, lásku a proč se k nám tak chovají? Přemýšlejte o tom, vždyť již nechceme mít stát národnostních menšin, náš lid na hranicích s vámi tolik počítal a počítá.

Milý čtenáři, chtěl jsem psát vesele, ale nějak mi to nejde!

život a instituce

Edmond Konrád

Old Shatterhand vojevůdcem

II

Lord David Lindsay

Vilém II. viděl svého Lindsaye v Eduardu VII. Jeho nástupce ho našel v Chamberlainovi. Ale zklamal se neméně než Vilém. Chamberlain nebyl Anglie. Anglií byl Churchill. Tato kaňka v románové osnově rozruší Old Shatterhanda tak, že jeho tisk zve tuto nepřizpůsobivou postavu zcela mayovskými »das versoffene Obervieh Churchill«. Český protektorátní tisk, jenž povinně psal o »Wienu«, »Münchenu« a »preussenské« pýchotě, s potměšilou poslušností si to přeložil na »zchlastané oberhovado« Churchilla, jehož prokletí se v německém tisku ustálilo do potupné dvojsmyslné značky »W. C.«.

Lord Lindsay tuto pohanu přežil s notorickým klidem Angličanovým. Střízlivě řekl sněmovně a všemu světu, že nenese nic než »krev, pot a slzy«. Na jeho buldočí tuhosti po prvé ztroskotala intuitivní strategie svobodníkovy.

Co byla tato intuitivní strategie? Po prvé se svět o ní dovídá, tuším, po pádu Belgie, kde osobní vratkost jejího krále byla přičtena Vůdci za zásluhu, a po druhé, když Rommel u Abbeville prorazil k moři. Tehdy Göring, neklame-li paměť, prohlásil tento úspěch za ovoce geniální intuice Vůdce, a tento výraz dostal pak trvalou pečeť. Ale už r. 1914 bylo Abbeville jedním z cílů německého vpádu, nedosaženým tenkrát pro pěší válku. Odtrhnout Francii od pobřeží, od Anglie, vůbec od spojeneckého zátylí byl cíl samozřejmý, o nějž se ještě čtyři léta poté výslovně, ale opět marně pokusil v poslední německé ofenzivě Ludendorff. Uprostřed rozvratu ustupujících spojenců měla tedy tato »intuice« spíše povahu nezřízeného přání, jež však záračná zbraň těžkých tanků a velice samostatně, v každém ohledu znamenitě vedení výborného vojáka Rommela teprve učinilo skutečností.

Tato »intuice« však zcela selhávala tam, kde načtený, nepůvodní nápad, nadiktovaný s pubertním velikášstvím skvělému generálovi, nestačil: ani Dunquerque, ani pád Francie nepřiměje Lindsaye k rozumu, ač právě »apel k rozumu také do Anglie« je naň vznesen 19. července, na

vrcholu slávy, před Reichstagem: »... dovoluávám se rozumu jako vítěz. Nevidím důvodů, jež by si mohly vynucovat pokračování tohoto boje.«

Lindsay je patrně vidí. Je za to vzápětí zle trestán. Záračná zbraň spustí 8. srpna nad Anglii, o níž začne bitva. Opětne nezřízené přání: invase na ostrov! Noviny hlásají: »Den odplaty se blíží!« — Shatterhand hřmí do rozhlasu: »Wir werden ihre Städte ausradiieren!« Lindsay takřka ztratil svou armádu u Dunquerque. Občanská obrana s loveckými puškami očekává na pobřeží vpád. Londýn hoří. Göring je v novinách fotografován, jak »osobně řídí začátek letecké ofenzivy proti Anglii«. Ale 15. září je nad Anglii za den sestřeleno sto osmdesát pět německých letounů. Slavný dějinný zárak na Marne z r. 1914 překládá se ve druhé světové válce na Průliv. Invasní plavidla zčásti shoří, zčásti jsou rozmetána bouří asi v týchž místech, kde kdysi stihl osud »nepřemožitelnou armádu« Filipa II.

Old Shatterhand se mění s pubertní zuřivostí ve mstivého kluka. S Göringem, kterého pálí jeho osobní porážka, vztekle bombarduje Anglii po tři měsíce. Po náletu na Coventry vynalézá Goebbels nový terminus technicus: »Wir werden England coventrieren!« Vůbec vyhrůžky se sypou. Peroutka kdysi Hitlerovu metodu označil jako směs propagandy a násilí. Tentokrát slouží propaganda také uraženému sebecitu: »Und wenn man drüben frägt: ja, warum kommt er denn nicht?, so kann man sich darauf verlassen: e r k o m m t !«

Lindsay nicméně se nemíní kát z pocuchané románové osnovy. Pražské německé telefonistky, které už mají přiděleny svá nová působiště (včetně ubytování) v Londýně, nikdy nedospějí svého místa určení. Nezbyvá než nechat nedokončen západnický románový cyklus a vytvořit východní.

Intuitivní strategie

Není pochyby, že byly vážné a věcné důvody, jež přiměly Němce k útoku na Rusko. Stačí na to pět slov: ukrajinské obilí a kavkazská nafta. Nicméně český lidový vtíp s intuící švejkovskou prohlédl intuitivní strategii v anekdotě, jak následuje: Vůdce v Paříži navštíví hrob Napoleonův. Jako rovný rovného osloví Korsikána, vyloží mu svou situaci a táže se: »Co bys teď udělal na mém místě?« Hlas z hrobu: »Máš Egypt?« — »Nemám.« — »A máš Rusko?« — »Tam zrovna táhnu.« — »Tak? To ti tedy radím: pojď a lehni se sem ke mně.«

Od jihozápadu k severovýchodu evropská pevnina se šíří jako vějíř, který se otevírá. Vzdálenosti na východ od Visly závratně rostou. Nejen zátylí, i fronta se prodlužuje každým krokem vpřed, místo aby se, jako ve Francii, zkracovala. Měřila-li tam několik set kilometrů, v Rusku má záhy kilometrů hodně přes dva tisíce. Laický pohled na mapu vnuká přesvědčení, že »údolí stupňů«, taktika obchvatná, je zde protismyslná. Ludendorff si stěžuje už v Polsku, že ruská armáda mu z obchvatů vždy unikala. Měla k tomu dost místa. Napoleon, milovník taktiky obrácené: vrazit mezi nepřátelské skupiny, než se spojí, a porazit každou zvlášť, ani s tou v Rusku nepochodil. Možná by byl pochodil, mít jinou soustavu přísunovou a motory. Ben Nemsí, ač 30. ledna 1941 ve Sportpalastu prohláší: »Wir haben jede Möglichkeit von vornherein einkalkuliert«, tuto možnost očividně v počet nevezal, tak jako rok před tím prohlásil, že »americká pomoc přijde pozdě«. Posléze se dal ošálit, jako snad celý svět, indiánskou lstí Rudých, kteří v předchozí válce finské riskovali porážku a prestiž, jen aby neukázali karty. Německý tisk s ním je hned v prvních dnech ruského tažení pohoršen barbarstvím bolševiků, kteří »z hlouposti bojují do poslední patrony a do posledního muže, místo aby se jako inteligentní západní voják včas rozumně vzdali«. Věřil s ním povýšeně se slovenský »bolschewistišches Chaos«, jehož »Führung« je »schwerfällig«, kdežto »wo der deutsche

Soldat einmal Fuss gefasst hat, dort bringt ihm keine Macht der Welt mehr weg!

Ale mylil se hlavně v cíli. Už Napoleon Moskvou nedobyl ničeho. I za dnešního stavu technického každá ofensiva do Ruska vede ještě do prázdna, do bezedna, do bezbřehé šíře šestiny světa. Každý krok hloub ředí armádu. Každý kilometr vpřed vyssává a vysiluje zázemí. Ani »wehrmacht« nesmí být nikdy unavena. Její vrchní velitel se chlubí, že její úkoly jsou vždy propočteny až na mez únosnosti, ale ani o vlas víc. Vzápětí jása, že bolševici jsou poraženi, že cesta na Leningrad je volná, že vedení ztratilo vládu nad vojsky, že všečen organizovaný odpor ustal, že nepřítel je sražen k zemi, se které se už nikdy nezvedne; co ještě bojuje, že jsou pouhé »bolševické bandy«: mluva příznačně shatterhandovská, teď už nesená notorickým sebezapomenutím a chlapeckou netrpělivostí, jež svými přáními předbíhá lehkověrně skutečnost.

Zatím cesta na Leningrad se poněkud vleče a posléze uvizne před ním samým přes dobytí Šliselburgu. Moskva pak, jež zahubila Napoleona tím, že se do ní dostal, hubí Shatterhanda tím, že se do ní nedostane. Nejenom na Průlivu, i před Moskvou se opakuje zázrak na Marně. Historický Možajsk, z něhož Pierre Bezuchov si vyjíždí na bojiště borodinské, a přeslavný Volokolamsk, nesmrtelný pomník toho, co Simonov prostě nazval »Ruskými lidmi«, zabrání, aby se z Moskvy stalo »údolí stupňů«. Je třeba zdůraznit, že napřed ruští lidé, potom teprve posmívaný generál Mráz zchromil pěst Shatterhandovu. Ale jsou-li si přese vše rozdílů války podobné jako klasická tragédie klasické tragedií, tak v této době tragédie napoleonské nechybí ani mythický prvek mimořádného mrazu, jenž dolehl na Evropu té zimy 1941/1942. Shatterhand a jeho lidé neznají únavy. Neznají ani počasí jako činitele jiného než dekorativního, náladového, případně poslušného jejich záměrů. Proslulý ruský mráz, pro nějž Vůdce vyje a skučí o pomoc, pořádaje loupeživé a vyděračné sběry teplého ošacení po celé Evropě, zcela poruší románovou osnovu. Rudá armáda si vynucuje náhlou úpravu na vlastní pěst: po prvé musí Shatterhand ustupovat, což pocituje jako osobní urážku. Ustupovat nejen od Moskvy, ale i na jihu, z Rostova nedávno dobytého, z Kerče a z Feodosie.

Vedlo by příliš daleko probrat všecka i jen hlavní údobí ruských tažení. I při krajním omezení jedva vystačí místo na stopy intuitivní strategie. Ta má jen ještě jednu kapitolu »údolí stupňů«, tu nejfantastičtější. Svět si ji přečte až v létě roku 1942, kdy už jsou ve válce i Amerika s Japonskem, vítězné překvapivším spojení. Tehdy zároveň Rommel, jednou v Africe zvítězivší, poté poražený, znovu vítězí a proniká na šedesát kilometrů od Alexandrie, o níž pak v sám sklonek podzimu hrdě říká novinářům: »Bušime na brány alexandrijské a buďte bez starosti, že je otevřeme.«

Tehdy se Japonci probili do Singapur, i vyrazí Old Shatterhand ke Stalingradu. Buďsi kdokoli původce této koncepce vskutku nadlidské, nelze jí upřít, jako lečtemus, dábelství vtíp: útok na Stalingrad znamená jednak obchvat k severu — odtržení Moskvy od zázemí, té vzdorovitě Moskvy, jež se nechce zachovat podle románové osnovy. Jednak průnikem na Kavkaz obchvat k jihu. Obchvat čeho? Neutrálního Turecka, jež svou neutralitou chrání Syrii a Irák lépe než deset armád proti útoku s Balkánu. Obchvat otvírá cestu nejen přes Kavkaz k Iráku, Syrii a Palestině, ohrožené už s německé Kréty a italského Dodekanesu. Ale jako levé, severní křídlo kleští také Rommelovi cestu k Suez. kam přes Alexandrii není daleko v době motorů. Znamená to obrovité »údolí stupňů« kolem celého Středomoří, naftu a plno jiných surovin, tuž recký přístup k Ose, svatou válku Arabů, Mesopotamii, židovský stát a suezský průplav, čili případné spojení s Japonci na moři - nehledíc ani k takovým podrobnostem jako otevřená Persie s cestou k severozápadní hranici indické, kdežto od východu ji ohrožují Japonci. Odborník ať po-

soudí, zda za daných podmínek a s danými prostředky tento plán vůbec byl proveditelný a zda se mohl zrodit v mozku odborníkově. Ale dlužno pamatovat, že od 19. prosince 1941 Vůdce si osobně vzal vrchní velení nad ohroženou východní frontou, kterou by tenkrát asi odborník byl rozumně zkrátit účelným ústupem, zachovávaje vojsku neztenčenou bojovnost. Je pravděpodobné, že myšlenka středomořského »údolí stupňů« se intuitivně zrodila v mozku, který už v řeckém tažení velel oddílu zvláště vypravenému vystoupit na Zevv Olymp a zatknout tam říšský prapor se skobovým křížem. Jeho vzdělání ani směr jeho myšlení nestačily, aby totéž dal udělat na Parnasse. Ale je příznačné, že užil zeměpisné polohy Elbrusu, aby opět netrpělivě předbíhal skutečnost a symbolické panství nad Kavkazem jinak nedosaženým tam vyjádřil taktéž muří nohou svého znaku, tak prostoduše odcizeného Buddovi.

Bylo-li středomořské »údolí stupňů« vůbec proveditelné, je jasno i laikovi, že nebylo proveditelné tak, jak si je usmyslil ben Nemsí: při stavu sil, jak byl seznán po neúspěchu, patrně měl být Kavkaz odložen až na dobu po pádu Stalingradu. Povést se Stalingrad a v důsledku jeho; ne-li hned Moskva, tedy aspoň úplně roztržení, případně zhroucení ruské fronty severní, byl by Němcům Kavkaz jako zralé jablko spadl sám do klína. Bylo by se spínalo lstivé slovo Churchillovo, který po návratu od Stalina (s nímž smluvili své slavné a vítězné ofensivy) rozhlasem vytruboval do světa: »Pravděpodobně se Němci Kavkazu zmocní do konce roku 1942. Rozhodnutí v náš prospěch padne až na jaře 1943 na klasickém bojišti perském.« Výrok ten tenkrát velice rozladil české »churchillovce« (totiž majitele »churchillek« čili čerčilek), ale Old Shatterhand sedl svému Lindsayovi na vějíčku a nic netuše pronesl své slavné: »Wir werden Stalingrad berennen und wir werden es nehmen, worauf Sie sich verlassen können.« Ovšem zkrátka to už zamlouvá: »Wir haben die Wolga nördlich Stalingrad erreicht, die Stadt selbst kann einigen Stoss-truppen überlassen werden.« Těžko říci, lze-li tak jen veřejnosti či také sobě: v ten čas už po dobytí Kalače německá armáda stalingradská vězí ve svém vlastním »údolí stupňů«, románová osnova je pocuchána nenapravitelně, a intuitivní strategie slaví orgie.

Slaví je dvojm směrem. Roku čtyřicátého proti Francii zdatný voják Rommel provedl zmíněné už spíše přání než nápad svého velitele. Roku čtyřicátého prvního jiní vojáci před Moskvou a Leningradem už nestačili tato přání provádět: pozdější maršál, tehdy ještě generál Žukov a »generál Mráz« byli silnější. Němci po prvé ustoupili, což jim Shatterhand nemůže odpustit, i ujímá se velení sám, totiž plete se odborníkům čím dále tím silněji do řemesla. Nastává doba, málo osvětlená, doba střídání generálů, doba záhadných leteckých i automobilových nehod, jež potkávají vůbec vynikající vojáky, Udety, Gallandy a jiné. Doba ta nalézá své vyjádření jmenováním generála Haldera náčelníkem generálního štábu, o němž praví důvěrný rozkaz, ukořistěný Rusy někde mezi Kotělnikovským a Rostovem, jeho kolegům, zřejmě vzpurným: »Je pověřen, aby prováděl moje strategická rozhodnutí, a jest ho proto bezpodmínečně poslouchati.« Jest okamžitě vyhovovat jeho netrpělivosti, cpát, jako už loni před Moskvou a před Leningradem, zálohy z hlubokého týlu do fronty. A jest bez odmluv nesmyslně vyhovovat jeho umíněnosti, jež pokládá ústup za osobní urážku, a setrávat až do sebezničení vůdce, kde už není proč. Nebylo po úspěchu ruské protiofensivy severozápadně Stalingradu proč ve Stalingradě setrvat. Setrávalo se však zatvrzele a proti všemu rozumu, až se už setrvat musilo. Shatterhand místo včasného rozumného ústupu se rozhoduje po mayovsku: »Musíme zajatce osvobodit!« Žene k obklíčenému Paulusovi jeho bývalého šéfa von Mansteina, do něhož k obětavým zálohám stalingradským investuje další zálohy z hlubokého týlu. Neboť zkrátit zbytečnou už frontu předkavkazskou, která se během zimy stejně scvrkne až

v pouhé kubánské předmostí. Vůdce nedovolí. Barbarští Rudoši roznesou Mansteina na kopytech po kalmycké a donské stepi. Ale tři sta tisíc mužů před Stalingradem se nesmí vzdát, musí se dát rozkrajovat jako salám na plátečky tenčí a tenčí od 21. listopadu do 31. ledna, čtyři sta kilometrů za frontou, která už šest dní překročila tu Voronež, odkud Němci v létě ofensivu na Stalingrad počali. Nesmějí se vzdát, jako později posádka Rževa nebo posádka Velikých Luk, jejichž dobytí Němci přiznají teprve po měsíci s dodatkem, že posádka se probíla zpět ke hlavní armádě, ač podle zachyceného rozkazu musila setrvat a podle Stalinova denního rozkazu byla pobita do posledního muže. Setrvat stůj co stůj bez ohledu na ztrátu a na účelnost je rub »údolí stupňů«, druhý základní rys intuitivní strategie, která má pečet spíše beletristickou než vojenskou. Napoleonovi r. 1813, před Lipskem, velmi uškodilo, že roztratil velikou část svých armád po silných posádkách v Gdansku i jinde po Německu, zejména východním, s nimiž se už nikdy neshledal. Německá intuitivní strategie docela podobně zanechávala, Stalingradem počínajíc a přes francouzské přístavy Poruřím končíc, očividně zbudh-darma čtyřicet procent svých vojsk mimo závěrečný boj, v němž by jich byla tuze potřebovala. Jen část z toho připadá na vrub okolnosti, že některá vojska se domů dostat nemohla díky letecké a námořní převaze spojenců: tak Rommelova kdysi armáda africká, posádka krétská, posádky řeckých ostrovů po zhroucení italském (ale proč t e n k r á t nešly na pevninu, místo aby odzbrojovaly Italy?). Jenže i to bylo jen konečným důsledkem strategie umíněnosti, v níž ben Nemsí setrvává až do ulic berlínských. Základ intuitivní strategie jest jednak netrpělivé přání, jednak umíněnost, obé rysy nedospělosti. Mayovská osvobozovací manie a vzor se vyjevují zvláště groteskně v románové epizodě po pádu Mussoliniho: kdy místo hájení Itálie proti její vůli zajisté bylo účelnější hájit nepřístupných Alp — ale zvláště v dobrodružném osvobození zajatého Vinnetou Mussoliniho. Není pochyby, že tento podnik srdce Shatterhandovo zanítil nejčistším chlapeckým plamenem, při čemž arci vlastní shatterhandovský kousek síly a obratnosti v zastoupení vykonal »rakouský« Sturmbannführer Skorzeny (ve kterém zajisté žádný český milovník mayovek nepozná pana Skrčeného — jaká ironie). Je to Vůdceva poslední shatterhandiáda. Je to konec mytické depersonalisace, závěr sebezapomenutí a začátek sestupu zpět do vlastní ubohé, pomalu se hroutící lidské osoby, užaslé, jak se román pokazil, znedůvěřivělé, zmatené, roztrpčené a začínající tužit, že mu ty školácké kousky neprojdou.

(Dokončená.)

věda a práce

Otto Zouplna

Vysokoškoláci a pracovní povinnost

V zimě pomohli horníci obětavě universitě, aby posluchači nezmrzli — v létě o prázdninách jdou horníkům na pomoc vysokoškoláci. Dobrovolně a původně dokonce na 3 měsíce. Horníci z mosteckého revíru a brigádníci z dělnických řad však pochopili, že je to příliš velkou překážkou studiu a navrhli dva měsíce, což bylo přijato. Současně s prvním popudem uhelných brigád byla publikována jednoměsíční pracovní povinnost v rámci národní pomocné akce s poznámkou, že kdo ji nesplní, nebude připuštěn k dalšímu studiu. Jak se dnes situace jeví, mají studenti a studentky na vybranou: Buď dobrovolně na dva měsíce do uhelné brigády (se všemi výhodami, jako je plat 72—96 Kčs plus 25 procent na hodinu při 6-hodinové pracovní době, táborové stravování, hornický příděl, příd. lístek pro velmi těžce pracující, 240 Kčs týdně odlučného ženatým brigádníkům, příděl 8 cigaret na směnu, slib, že asistenti a profesori budou dojíždět za brigádníky a opakovat látku svých předmětů, přednostní právo při udělování stipendia a umisťování v kolejích a měsíční bezplatný pobyt v

rekreačním táboře) nebo povinně po dobu jednoho měsíce do lesních brigád proti kůrovci, na žňové práce nebo konečně prázdninové praxe. Prakticky je ovšem připuštěna každá manuální výpomoc mimo kancelářskou práci.

Jedná se ještě o poslední možnosti, která právě dělá mnoha studentům, kteří stojí před státníci, tolik starostí, obzvláště těm, kteří mají zkoušky časově určené úlevami. Jde totiž o rozhodnutí, že těmto studentům, kteří budou musít brzo po prázdninách skládat státní zkoušky a kteří se proto musí přes prázdniny důkladně připravit, bude na žádost povolen odklad pracovní povinnosti na zimu nebo od ní budou zcela osvobozeni. Tato možnost ovšem není dosud oficiálně povolena a s konečnou platností o tom rozhodne výnos ministerstva školství, který má vyjít v červenci. Že je všechno ještě v jakémsi stadiu vyjednávání, je vidno z toho, že ve Svazu vysokoškolského studentstva spatřite náborové plakáty na povrchové práce do uhelných brigád, zatím co v novinách už bylo možno číst termíny odjezdů studentských brigád na hlubinné práce. Studenti většinou chápou, že je zapotřebí, aby se začlenili jako zlomek do oněch 5 procent pracujících ze všech odvětví, kteří půjdou na 4 měsíce do dolů, abychom v zimě po odsunu Němců nestáli před novou uhelnou kalamitou. Když vysokoškoláci poukazují na to, že s letošním jejich velkým počtem nelze neustále počítat, nechtějí tuto povinnost obcházet, zdůrazňují však, že k vyhlášení pracovní povinnosti nemusily být připomenuty vyhrůžky, že nebudou zapsáni do dalšího semestru, nesplní-li ji. Studenti, kteří nemají před zkouškami, šli by dobrovolně, při čemž by nebylo zapotřebí odůvodňovat toto opatření slovy, že nemá být považován za totální donucovací nařízení, ale jako opatření proti těm, kteří by je z nedostateku uvědomění chtěli sabotovat. Ve výhradách vysokoškoláků, jestliže se tu a tam objeví, jsou znát jen obavy, že bude ohroženo jejich poctivé studium, případně ztracen čas, čím vznikla škoda zase jen státu, když by musil studentu, který již mohl být hotov, platit třebaš půl roku dále stipendium. Vysokoškoláci doufají, že se kompetentní místa přičiní, aby tyto obavy byly definitivně odstraněny tím, že se studentům ve stadiu zkoušek povolí místo rukodělné pracovní povinnosti mnohem namáhavější studium, ve kterém jsou už dnes podávány přímo stachanovské výkony. K intenzivnímu studiu, zkrácenému sice úlevami, ale s téměř nezmenšeným rozsahem, stačí připomenout povinných 14 dní ve vojenském táboře, vztahující se na některé posluchače, překládání knih z němčiny, písárskou křeč ze psaní přednášek, protože je nedostatek papíru — to bylo vidět o volbách — a spousta dalších obtíží snad přesvědčí každého, že zde není možno mluvit o prázdninovém povalování a o nějaké siestě.

Protože dosud mluvil jen SVS, zeptali jsme se jednotlivců z různých fakult, jak se dívají na uhelné brigády a pracovní povinnost. Zde jsou jejich odpovědi:

Uhelné brigády? Žňové výpomoci? Studenti souhlasí. Vždyť myšlenka vyšla z jejich řad. A je třeba ještě něco dodat: Není to nárek, ale konstatování: Opožděný začátek přednášek, uhelné prázdniny, zoufalý nedostatek knih, důsledky vyplývající z omylů při navrhování a provádění reformem na mnohých fakultách atd., to jsou okolnosti, které způsobily tak velkou časovou ztrátu, že většina studujících s úzkostí uvažuje, bude-li moci složit zkoušky v daných termínech do počátku nového školního roku.

Většina dnešních vysokoškoláků prošla již praktickým životem a může potvrdit, že pracovní výkon průměrného poctivě pracujícího studenta je nepoměrně větší než výkon průměrného zaměstnance tělesné či duševně pracujícího. Z toho by se mohlo mylně dovozovat, že student za intenzivnější práci je odměněn tříměsíčními prázdninami, které slouží jeho rekreaci. Není tomu tak. Prázdniny pro studenta znamenají pracovní dobu tím intenzivnější, oč víc bylo letos totiž vzhledem k předválečnému studiu. Konstatujeme-li tedy, že tříměsíční prázdniny vysokoškoláků nejsou dobou odpočinku, nýbrž vytrvalé práce, musíme spravedlivě ocenit obětavost účastníků prázdninové akce.

Očekáváme však, že stejně energicky a tvrdě jako studenti, vyřeší otázku uhelné a žňové výpomoci i ostatní instituce. Je k tomu třeba ještě říci, že dnes posuzujeme význam práce podle její důležitosti pro hospodářský život státu. Dělníka z těžkého průmyslu nepošleme do dolů, protože je ho zapotřebí u vysoké pece, tak jako horníka v dole. A tak zbývá druhá část: zaměstnanci rozličných neproduktivních úřadů, bank, pojišťoven a různých dosud neúplně využitých továren.

Konečně třetí kategorií tvoří lidé, zaměstnaní při výrobě luxusního zboží, květináři, poufovi a jinak příležitostní prodáváci atd. Vystupuje tu otázka kompetentním činitelům: Do které skupiny zařadíte práci studenta? Pošlete studenty na žně a do dolu a necháte za pulberem prodáváče z parfumerií? Jsem přesvědčen, že téměř z každého podniku úřadu i továrny je možno na přechodnou dobu uvolnit určitý, byť i menší počet zaměstnanců, projeví-li vedení podniků skutečně dobrou vůli. Věnuje-li zaměstnanec několik dní své dovolené, je v tom vidět snahu pomoci, má to však význam spíš morální. Domnívám se, že předem uvedený způsob by však byl významnější a pomohl by víc.

Doufám, že čeští studenti nebudou zklamáni a že, až odloží na čas knihu, sfárají na první směnu pro republiku s kamarády ze všech pracovních odvětví.

M. P., studující profesury výtv. výchovy.

Lesy, luka, hory, voda, slunce a sport po dobu čtyř měsíců. Takhle si asi představuje mnoho lidí naše prázdniny; a bohužel, i mnoho těch, kteří jsou povoláni, aby o nás rozhodovali. Nechci nikomu vyčítat, ani si jinak ulehčovat, stačí, když povím svůj případ, docela běžný případ průměrného vysokoškolačka, medika. Aby věc byla jasná i těm, kteří nemají bližších vědomostí o studiu medicíny, předesílám pro informaci, že sestává ze tří rigorosních zkoušek. První rigorosum obsahuje 6 dílčích zkoušek, které se skládají za normálních poměrů po pěti semestrech, to jest po 2 a půlročním studiu. Aby byly dány studentům určité časové výhody, byl loňského roku zřízen mimořádný letní běh a bylo stanoveno, že poslední zkoušky prvního rigorosa lze skládat již ve čtvrtém semestru, tedy po jednom a půl roce. Pustil jsem se tedy s pochopitelnou chutí do práce a složil jsem až dosud zkoušky: v září z biologie, v listopadu z fyziky, v dubnu z chemie. S čistým svědomím mohu říci, že jsem pracoval poctivě a předměty nastudoval tak, že zkrácená doba nebyla na úkor kvality vědomostí. A teď, prosím, posuďte situaci, v níž se nalézám. Do konce ledna příštího roku mám složit zbývající tři zkoušky, jestliže chci dokončit první rigorosum, a to: anatomii asi 1600 stránek plus 800 stránek, histologii asi 600 stránek, fyziologii asi 400 stránek. Na tuto práci mi zbývá osm měsíců. Z toho alespoň jeden měsíc nutně vysadí. Je vyloučeno studovat stále, den co den 8—10 hodin. Ze toulíme po tom, abych si odpočal, mně jistě neazlíte. Tedy ze zbývajících sedmi mohu věnovat anatomii ještě tři a oběma dalším zkouškám po dvou měsících. Dokáží-li to, budu spokojen a vykonám jistě úplnou svou národní povinnost.

A teď si dovedete představit, jak na mne zapůsobilo, když jsem četl, že do podzimního semestru nebude přijat ten, kdo nebude mít odpracován alespoň měsíc v rámci národní pomocné akce. Promiňte, snad je to trochu silný výraz, ale připadám si nikoli jako akademický občan svobodné republiky, ale jako »parazit národa«, který bude konečně dohnán k tomu, aby také něco dělal... Je-li taková krize v těžbě uhlí, pak se musí řešit jinak, od základu. Pro nás to znamená velké zhoršení studijních podmínek, které se projeví buď tím, že vystudujeme s podprůměrnými znalostmi, nebo nedostatek dobrých odborných sil potrvá mnohem déle. — Dejte ruku na srdce, ke komu byste šli do léčení? K tomu, kdo každý rok odpracoval tolik a tolik měsíců v dolech, nebo k tomu, kdo »nic nedělal« a učil se?

S. K., studující medicíny.

Jsou situace, ve kterých není dobře dlouho uvažovat, ale které vyžadují činů. Jsou dokonce i takové situace, ve kterých by bylo každé uvažování trapné. Bylo-li jednou z prvních starostí republiky otevření vysoké školy, bude první starostí vysokoškolačků, aby této republice pomohli, když je o pomoc žádá. Dokážeme, že si dovedeme poradit se situací, vzniklou odsunem Němců a dokážeme také, že stipendia, která nám umožňují studovat, dostávají lidé, kteří jsou je ochotni celku ve formě práce kdykoliv vrátit. Jsou i takoví, kteří se po »bedlivé« úvaze účastí zřeknou. Ale těch bude, myslím, jen omezený počet. V Praze bylo odevzdáno tuším jen 0.2 proc. prázdných lístků, a strany šly do voleb s programem práce. Věřím, že jej budou jejich příslušníci i z řad studentstva plnit.

R. S., posluchač vysoké školy polit. a soc.

Ač nikdo nepopírá důležitost uhelného zásobování, přece jen je řešení pomocí studentských brigád nehospodárné. Vy-

sokoškolačům bylo slíbeno, že studium bude usnadněno tak, aby se jim aspoň částečně dostalo časové náhrady za dlouhá léta, kdy vysoké školy byly uzavřeny a studenti nuceně nasazeni. Tito posluchači, zdržení ve studiu okupací, zápasí s nejrůznějšími potížemi, které neznají studenti z mírových dob. Je to hlavně honba za časem, nedostatek učebec a doplňování vědomostí, které střední školy za protektorátu záměrně nedávaly. K tomu přistoupily místo úlev nové požadavky a to zkoušky z češtiny, zeměpisu a dějepisu. Kde na to vše vzít čas, vždyť i ta různá pochodová cvičení, hodiny sportu a tělovýchovy znamenají těžké časové zatížení! Někdejší sladká doba prázdnin byla proměněna v nejušilovnější práci a studium předmětů, na které nezbyl čas. Nevěnovat prázdniny studiu znamenalo by znovu odložit zkoušky a ztratit semestr. V kolika letech budou studenti hotovi, budou-li musít absolvovat všechno, co bylo na jejich bedra uloženo včetně dvouleté vojenské služby, jež na ně také čeká?

Je v mravním zájmu každého studenta, aby poznal dělnické prostředí a aby přispěl svými silami k budování republiky. Ale to by mohlo zavazovat až nové studentské generace, které nebyly tak těžce postiženy válkou. Nelze pochybovat, že v řízeném hospodářství má stát právo i povinnost dirigovat pracovníky z míst méně důležitých na místa důležitá. Nutno se tomu v zájmu celku podrobit. Ale vysokoškolské studentstvo není příležitostný reservoir sil. Hledějme přebytky pracovníků tam, kde skutečně jsou: v některých odvětvích dosud plně nepracujícího průmyslu a v nadbytku kancelářských sil. Tito lidé by při přechodném pracovním nasazení neztratili nic, ani platové zařazení, postup, pensi. Studenti by však ztratili čas, zkoušky a tím i chuť k další práci.

A je-li nutné hromadné nasazení sil, pak byla účinnější pracovní mobilisace celého ročníku dosud nepoškozeného nasazením, bez zřetele k přáním skupin a postradatelnosti.

J. D.

Nebylo snad ještě nikde přesně formulováno, jakým způsobem má celá akce probíhat, ale i to, co jsme o ní dosud slyšeli, stačilo k vyvolání velmi živého ohlasu, hlavně mezi staršími posluchači vysokých škol. My, kteří jsme byli na vysoké škole zapsáni ještě před okupací, jsme byli nuoeni, jak všeobecně známo, na šest let svá studia přerušit, přes tisíc našich kolegů bylo posláno do vězení a většina ostatních na práci do Německa. Jsou to okolnosti opravdu obecně známé? Zdá se, že nikoliv. Tak na příklad ministerstvo národní obrany dovedlo naši situaci pochopit a poskytl nám odklad vojenské služby, což bylo tenkrát spojeno jistě se značnými potížemi. Mnohá kompetentní místa ocenila rychlost a obětavost, s jakou byla roztočena kola českých vysokých škol necelý měsíc po revoluci, co se nepodařilo mnohým podnikům v tomto směru dodnes. A jak věc vypadá v praxi? Nejmladším kolegům je dnes 25 let a mají ještě průměrně asi 3 roky studia před sebou. Kdo je v těsném styku s těmito posluchači ví, že jejich pracovní elán, či jak se dnes říká, pracovní morálka, nemá v žádném oboru v celém státě konkurenci. Při tom mezi námi staršími není konjunkturalistů, jak tvrdí neinformovaní lidé. Vysokoškolský student, mnohý dnes již třicetiletý, ženatý a s dětmi, nemá příjem a stal se pro rodiče ohromným finančním břemenem, neboť většinou mu není uvolněno ani těch 1500 Kčs z mnohdy hodně těžce nastřádaných uspor. A dnes mají i tyto posluchači, kteří studují již nejméně 7 let a jsou teprve ve druhém ročníku, přerušit svá studia a jít do brigád. A stejně s nimi přeruší svá studia ti, kteří maturovali na střední škole roku 1943 nebo dokonce letos. Necht' mi to moji mladší kolegové nemají za zlé, ale trochu spravedlnosti a pořádku je zapotřebí, v lidově demokratické republice více než kde jinde. Vždy se říká, že student koná nejlépe svou povinnost, když řádně studuje. A s námi staršími, kteří opravdu řádně studujeme, že se situace vytrhne? A že příští rok již nebude našich brigád zapotřebí? Nesmí se zapomenout, že příští rok zde již nebudou německé pracovní síly. Hodně se též říká, že studuje příliš mnoho lidí. Touto akcí by se jistě jejich počet poněkud zmenšil, neboť mnohý, poctivý, ale nezámožný student, by raději studii zanechal, než aby ztrácel mimo vojenskou povinnost, která ho čeká, další měsíce. Někteří by šli studovat do Bratislavy, tam by měli pokoj. Jen člověk s minimálním vzděláním může o našich prázdninách mluvit jako o několikaměsíční dovolené. Právě naopak. O prázdninách tu není zdržování přednáškami či rýsováním. To uznali někteří profesori a budou zkoušet v určitých dnech po celé prázdniny. A doufáme pevně, že tak učiní i všichni ostatní. To je stachanovština. Ne osm, ale patnáct hodin denně a bez dovolené.

Slyšíme, jak se studuje v cizině. Zdá se, že tam pohlížejí na vysoké školy jinak než u nás. Proč tedy právě vysoké školy? Je všeobecně známo, jak mnoho lidí dnes práci jen předstírá nebo působí v nejružnějších institucích, které sice první republika neměla, ale za to měla nadbytek pracovních sil. Nešlo by tedy sestavit z těchto lidí pracovní brigády? Ne ze všech, jen z části, neboť tolik dolů nemáme. A opravdoví studenti ať studují.

A. Š., posluchač vysoké školy technické.

Všude čeká práce, která nemůže být zdolána. Proč? Že by snad lidé, kteří ji mají vykonávat, nepracovali dost usilovně? Nikoliv. Téměř všude se pracuje naplno, ale je málo sil. Proto musí dnes pomáhat jeden druhému a pracovat za dva. V dole, na poli, v lese, na všech těchto místech bude dnes pomáhat úředník, dělník z továrny a každý zaměstnanec. Studenti odloží knihu, sešit a pero, konservatoristé svůj hudební nástroj a věnují část svých prázdnin solidární výpomoci venku. Konservatoristé, jako budoucí umělci, kteří učí národ milovat život, ukazovat jeho krásu, rozeznávat dobro a zlo, splní daný úkol pomoci republice jako jedni z prvních.

L. V., studující konservatoře hudby.

Proti prázdninovým pracím vysokoškolských studentů nic nenamítám a namítat ani nemohu. Obnova naší republiky to vyžaduje. Nemůže se však vztahovat na všechny studenty bez výjimky. Při dnešním intenzivním studiu mnohý student nemůže volně disponovat svými prázdninami a musí jich využít pro přípravu k bezodkladným zkouškám. Konkrétně: U nás na vysoké škole obchodní posluchači, kteří začali studovat na VŠO se ztrátou několika let v letním semestru 1945, požívají časové úlevy jednoho semestru před první státní zkouškou a maturovali-li nejpozději r. 1942, úlevy dalšího semestru před druhou státní zkouškou. Nyní bylo oznámeno, že posluchači, mající úlevy, musí složit první státní zkoušku ke konci září, jinak ztratí časové úlevy, jež jsou v dnešní době obzvláště cenné. Většina posluchačů se v běžném školním roce připravovala a skládala prospěchové zkoušky a prázdniny jim nyní přicházejí jako spása: využijí prázdninového klidu k intenzivnímu studiu, aby v září složili zbývající prospěchové zkoušky a státní zkoušku. Těmto studentům bude každý den vzácný a nebudou si moci dovolit strávit měsíc či více jinou činností. O tom, že by posluchači, kteří své národní povinnosti učinili o prázdninách zadost, byli chráněni před zmíněnou ztrátou časových úlev, není dosud nic konkrétního známo. Mluví se o přednostním právu při zkouškách. Jakápak přednost, když na ně nebude připraven? Celou akci vedou a vyhlášky podepisují pouze činovníci fakultního spolku, kdežto děkanát a profesorský sbor se k této záležitosti dosud oficiálně nevyjádřil.

Shrnuji tedy: je pro republiku výhodné, aby student, který je v podobné situaci, pomáhal měsíc na žních a aby potom jeho zapojení do produktivního procesu bylo o celý rok oddáleno? Uvědomělý, svobodný československý student musí sám nejlépe vědět, k čemu má prázdnin použít. Komu to jeho studijní povinnosti, dovolují, má morální povinnost přiložit o prázdninách ruku k dílu. Ale nemožou k tomu být studenti bez rozdílu nuceni ke své škodě pohružkou, že jinak nebudou moci pokračovat ve studiu. Důfam, že na tyto okolnosti bude vzat před definitivním rozhodnutím patričný zřetel.

K. H., posluchač IV. semestru VŠO.

K prázdninové pracovní povinnosti bych chtěl uvést jen několik skutečností. Podle dohody s pány profesory a docenty je každý posluchač naší fakulty až do 15. července ve studiu zkoušek. Na této fakultě se začalo v letošním školním roce pozdě přednášet a pak byla pro nedostatek uhlí škola zavřena až do konce ledna. Nedostatek papíru, času a sil v tiskárnách brzdil vydávání skript a knih, takže není možno učít se z vlastních učebnic. To vše způsobilo, že většina z nás právě tak jako já jsou se závěrečnými zkouškami ne z vlastní viny pozadu a chtějí vše dohonit během prázdnin, kdy nebudou musit chodit dopoledne na přednášky a odpoledne na praktika. Je-likož chci být se studiem co nejdříve hotov a také z toho důvodu, že je v našem budoucím zaměstnání odborníků zapotřebí, přibyla mně oznámením o povinném pracovním nasazení studentů o prázdninách nová starost. Chápu však při nynějším nedostatku sil nutnost naší pracovní povinnosti a nenamítám nic proti kratšímu výpomocnému nasazení, ale jen v tom oboru, který úzce souvisí se studiem na naší fakultě. To jest práce v lese, případně výpomoc o žních na polích. Ale i tak by

měsíc pracovního nasazení chyběl v mém původním studijním rozvrhu. Dále bych se přimlouval za účast všech pracujících a ne pouze studentů, kteří by za poloviční dobu svých prázdnin vykonali více práce pro republiku právě v oborech, v nichž pracují nebo jež si dobrovolně vyberou.

B. P., posluchač vys. uč. techn., obor lesní.

Chápeje potíže našeho státu s uhlím, nemohu, než v zásadě uznat, že vytvoření studentských uhelných brigád je naprosto správné a nutné. Přesto však k tomu mám několik poznámek. Především se mi na věci nelíbí, že se studentům vyhrožuje, že nebudou připuštěni k dalšímu studiu, nepůjdou-li na brigády, ať uhelné či jiné. Není to demokratické a jsem si jist, že studenti by i bez těchto pohrůžek pochopili vážnost situace a šli by republice na pomoc. Přinutil by je k tomu častěji i nedostatek peněz. Bývalo by proto vhodnější, místo pohrůžek řádně objasnit studentům, jak si vedoucí činitelé představují jejich práci na brigádách, speciálně v dolech, v čem bude spočívat, jaké bude ubytování, strava, finanční podmínky a možnost studia. Zamezilo by se tím různým domněnkám o tom, že studenti budou vykonávat nejtěžší práce. Sám totiž věřím, že půjde o práce na povrchu, jak již bylo naznačeno, při kterých by vzhledem k nezpracovanosti studentů nehrozilo nebezpečí i pro horníky v jejich okolí.

Dále bych chtěl uvést, že by k těmto pracím měly snad být přizvány i jiné složky národa, které mají k tomuto odvětví blíže svým nynějším povoláním, které mají. Jsou ještě určité části v našem hospodářství, které nejsou dosud plně začleněny do výrobního procesu a mohly by poskytnout své síly těmto pomocným pracím. Nakonec bych chtěl ještě poznamenat, že bychom byli rádi, aby tyto akce byly považovány za přechodnou výpomoc, která by se nestala pravidlem.

V. Z., studující vysoké školy obchodní.

Mé stanovisko k prázdninové pracovní povinnosti je úplně kladné. Souhlasím zcela s tím, co řekl náš pan prezident, že každý student má alespoň měsíc tělesně pracovat. Stát nám poskytl výhody, o jakých se v době první republiky nikomu ani nesnilo. Proč bychom tedy my v době hospodářských potíží měli stát stranou? Mnozí snad namítnou, že tím utrpí studium, ale i to jde docela dobře zamezit tím, že se vytvoří skupiny studentů stejného studijního oboru, a ti se mohou ve volném čase společně učit. Studenti, kteří jsou před zkouškami, dostanou takové pracovní místo, kde by se na ně mohli připravovat; medicí na př. v ozdravných, v dětských táborech a podobně, takže proti jednoměsíční pracovní povinnosti nemůže být námitek, odůvodněných nedostatkem příležitosti ke studiu.

R. G., posluchačka přírodovědecké fakulty.

V tom, že se organizují uhelné brigády z řad studentů, vidím především propagační význam. Chce se celé veřejnosti ukázat, že i studentstvo má dobrou vůli přispět podle svých sil ke zmírnění hospodářských potíží státu. Dále mají studenti širokým vrstvám manuálně pracujících ukázat, že ani oni se nebojí rukodělné práce. Může to znamenat krůček k sociálnímu sblížení vrstev, která je v lidově demokratické republice vysoce akutní a zároveň dospět k obalopnému poznání, že práce rukou a činnost duševní jsou dvě stránky jednoho listu. Pokud se týče přímého provádění akce, je nutno brát zřetel na studující, kteří jsou ve zkušebním stadiu státních nebo rigorosních zkoušek. Taktéž doba dvou měsíců se zdá být překážkou pro systematické studium. Snad by stačil onen povinný jeden měsíc, nejvýše 6 neděl práce. Je nutno všeobecně připomenout, aby dříve, než se plně použije dobrovolných sil, úřady ochrany práce se poohlédly po práci se štítících živlech, a ty nuceně nasadily, aby tak nadšení mnohých poctivců z řad studentstva nebylo na druhé straně anulováno povážlivou sociální neštěstí.

Z. Š., posluchač filosofie.

Myšlenka pracovní pomoci českých studentů naší těžbě uhlí, našemu lesnictví a zemědělství je ve své podstatě myšlenkou tak užlechtilou, že sama vzbuzuje úctu a obdiv. Český student, ačkoliv byl po dobu okupace sledován a především pronásledován, staví se touto již několikátou akcí příkladně do řad bojovníků za rychlé zlepšení našich hospodářských poměrů.

Na druhé straně bylo by však jistě žádoucí, aby organizace, které připravují podobné akce (SVS, SCM, ORO

a pod.), se nespokojovaly pouhými provoláními, působícími často neupřímně a demagogicky, ale přiložily celému národu pravdivý výkaz, z něhož by byla jasně patrna nutnost celonárodní pomoci. Tentokrát by jistě zvýšila vážnost celé akce zpráva úředních míst nejen o tom, kolik Němců je v dolech zaměstnáno dosud, ale zároveň zpráva o potřebě našeho vlastního hospodářství, o výši našeho vývozu uhlí, na Slovensko a do ciziny a samozřejmě o preliminovaném výtěžku z našich dolů bez účasti Němců. Lid by z těchto zpráv měl jasný obraz o tom, co je jeho povinností a kolik uhlí má být nakopáno pro krytí minimální státní potřeby.

Se studentského hlediska nemohu se vyhnout dojmu, že by bylo možno zabránit jistě nedůvěře i v současných prohlášeních. Jistě působí podivně, když je akce dobrovolná, že se na druhé straně hrozí tresty a slibují se výhody a odměny, nehledě k tomu, že v prvním případě nejsou dosavadní organizátoři oprávnění k vydávání trestních norem a v druhém případě, že se slibování odměn a výhod zdá neslučitelné se studentskou ctí. Je-li totiž naše uhelná situace skutečně tak vážná, pak jistě půjdou všichni, a především studenti pomáhat jako příští významní národní činitelé bez slibů a hrozeb, samozřejmě. Studentská uhelná pomoc je akcí opakovanou. Je tedy žádoucí otázku pracovních sil řešit rychle a definitivně, protože bude asi těžko počítat s neustálou vydatnou studentskou pomocí, jež by byla v budoucnu mizivá vzhledem k dnešním přeplněným universitám, kde dnes studují i ty ročníky, které po šest let studovat nemohly. Snad by bylo možno uvažovat o dnešních tak zvaných nezaměstnaných, to jsou ti, kteří nemají osvědčení o národní spolehlivosti a nejsou zajištěni. Ti by jistě rádi uvítali příležitost, která by jim umožnila přesvědčit příslušné činitele o tom, že dovedou daleko víc pracovat pro republiku než jak pracovali pro okupanty. Rozhodně by se tím nezbudil dojem, že děláme z dolů koncentráky, protože by všichni šli pracovat jen proto, aby dokázali lítost nad svými činy z dob okupace. Bylo by to rozhodně lepší než dnešní stav, za kterého žijí v republice zcela neproduktivně. Pokud se týče letošních studentských brigád, je nutno si jen přát, aby se stejných akcí zúčastnili i vysokoškoláci na Slovensku, kteří jistě nezůstanou pozadu za svými českými kolegy již z toho důvodu, že se budou snažit nakopat si uhlí pro svou potřebu sami, aby jim je nemusili kopat jejich čeští kolegové.

J. R., studující právnické fakulty.

otázky a odpovědi

Jsou všichni »překonavatelé« marxismu reakcionáři?

To totiž v poněkud ukvapené generalisaci tvrdí Václav Běhounek v článku »Překonavatelé marxismu«, uveřejněném v 34. čísle »Kulturní politiky«. Hází do jednoho pytle kritiky marxismu jako Šaldu, Götze, Rádra, Macka, Peroutku, Jišeho s »četnými politiky z tábora národně socialistického« a praví o nich: »Všechny tyto kritiky, ať se jmenovaly jakkoli, spojuje jedno: neznalost marxismu a uhýbání před socialismem.«

S našimi marxisty lze se ovšem velmi těžko dorozumět a mnozí po marných pokusech již na to resignovali. Když docházejí argumenty, přicházejí obyčejně silná slova a nakonec narčení z reakcionářství. Qui bene distinguit, bene docet — očekávali bychom aspoň od muže takové erudice a opravdového znalce marxismu, jakým je Václav Běhounek, že bude přesněji rozlišovat. Proto chci učinit k jeho článku několik poznámek, neboť věřím, že přes zrohocnění svých vývodů je přístupten diskusi, vycházející z dobré vůle.

Podle Běhouneka kdo není marxistou, nemůže být dobrým socialistou a má zpravidla nějaké nekalé postranní úmysly. Ve skutečnosti ovšem bylo a je mnoho dobrých a upřímných socialistů, kteří nejen že nejsou marxisty, nýbrž přes to, že jsou dobrými socialisty — nebo právě proto — ani nikdy nevstoupili do nějaké socialistické strany. Jsou lidé, kteří se socialisty prostě již rodí. Sociální křivdy a společenské nesrovnalosti je bolí tak, jako člověka nadaného malířsky bolí disharmonie barev a hudebníka disharmonie tónů. A aby se osvobodili od této bolesti, zasvěcují mnohdy celý svůj život úsilí o reformu společenských řádů, vplíse k tomu cesty, odpovídající jejich světovému názoru a jiným složkám jejich osob-

nosti. A jsou lidé, u nichž vedle vřelého sociálního citění vystupuje do popředí ještě mocnější rys osobnosti: touha po pravdě. Nehledají pravdu pro pravdu, ale protože jsou hluboce přesvědčeni, že jak jednotlivec, tak lidská společnost může dospět k pravému štěstí jen cestou pravdy. Jsou to vyznavači demokratické víry. A k těm patří většina jmen, která Běhounek uvedl mezi kritiky marxismu. Kritisoval-li marxistický světový názor, vedlo je k tomu přesvědčení, že socialistická praxe, založená na chybné teorii, musí někde skřípat, nikoli »neznalost marxismu a uhýbání před socialismem«. Jejich boj proti marxismu, resp. proti filosofickému materialismu, není bojem o filosofickou a vědeckou pravdu.

I kdybychom se setkali u marxisty s určitou mírou pochopení pro tyto vývody, jistě by namítli: »Připouštím, že oni kritičtí mohli mít dobrou vůli, avšak jejich kritika byla nesprávná a tím jen dali zbraň do rukou nepřátelům socialismu.« Nikoli, neúčinnější zbraň nepřátelům socialismu poskytují marxisté sami, a to svým dogmatismem a neomylnictvím. Proto marxističtí politikové učinili v praxi mnoho a to i velmi podstatných ústupků, avšak marxističtí ideologové lpí fanaticky na literě marxistické doktriny, domnívajíce se mylně, že tím stojí nebo padá socialismus.

Vytýká-li Běhounek kritikům »naprostou neznalost Marxe a marxismu, Engelse, Plechanova, Měhringa, Cunowa, Labrioly, Jauresa, Pannekoeka, Roland-Horstové, Lenina, Trockého, Dana, Stalina, Wallona, Langevina, Babyho atd.«, tedy lze opět našim marxistickým ideologům vytknouti naprostou neschopnost principiálního myšlení. Ačkoli by se mohli v tom směru poučit studiem na př. Leninova spisu o materialismu a empiriokritismu, pokud ovšem vůbec se principiálnímu myšlení lze naučit. Typickým toho dokladem jsou další řádky Běhouneka článku: »Těmto odpůrcům a kritikům je marné po sté a tisícáté říkat, jak Marx a Engels zdůrazňovali tvořivost lidské vůle, dále, že Marx sice nevytvořil etický systém (usilují o to dnešní marxisté), ale že jeho dílo je hluboce etické svými vývody a je marné říkat, jak vysoká je právě mravní hodnota Marxova díla pro lidskou společnost. Je marné jim dokazovat, že Marx nevyšel z filosofického materialismu, ale z humanismu...« — Marné je marxistickým dogmatikům po sté a tisícáté říkat, že nejde o to, uznává-li Marx neb Engels lidskou vůli a lidské vědomí, nýbrž že jádro věci je v tom, že vůli, vědomí, duševní aktivitu, ideje interpretují jako pouhý odraz z pochodů, jichž původ je rázu materiálního. Jeden z citátů, jichž bylo lze uvést na sta: »Jako poznání člověka obráží nezávisle na něm existující přírodu, to jest vyvíjející se hmotu, tak společenské poznání člověka (t. j. různé názory, učení filosofická, náboženská, politická atd.) obráží hospodářský řád společnosti.« (Lenin: Karel Marx, Bedřich Engels. Tři zdroje a tři součásti marxismu.) Tedy člověk nevytváří a nepřeměňuje společenské řády, nýbrž je ve svém vědomí pouze »obráží«. Marné je říkat marxistům, že pro etiku není v marxismu místa, že slova dobro, zlo, láska k bližnímu, spravedlnost (ve smyslu mravním) atd. neměla by vůbec vyjít z úst důsledného marxisty. Usilují-li dnešní marxisté o vytvoření etického systému — tedy přestávají být marxisty. Jestliže dnes Běhounek zdůrazňuje vysokou mravní hodnotu Marxova díla, jest to u něj určitý pokrok. Dříve totiž — pamatujes se, soudruhu, na naši diskusi v bamberské věznici? — proti mému tvrzení, že i z nejsuchopárnější stránky »Kapitálu« dýše mocný mravní pathos, uváděl, že Marx něco takového ani nenašel, že jen zcela objektivně s chladnou vědeckostí pitval lidskou společnost, aby našel zákony společenského dění. Já aspoň nevěřím, že by bez hlubokého ethosu mohlo vzniknout světa. — Konečně je pro kritiku marxismu irrelevantní, vyšel-li Marx z humanismu nebo filosofického materialismu, rozhodující je k čemu dospěl.

A o tom, k čemu po filosofické stránce dospěl Marx, Engels, Lenin a ostatní význační theoretikové marxismu, není žádných pochyb. Je to materialistický světový názor — materialistický s hlediska noetického — který vydává za vědecký fakt metafyzickou teorii, je nositelem veškeré zákonitosti ve světě je princip hmotný, tedy mechanický, při čemž jeví t. zv. duševní jsou pouhým uvědomováním si této mechanické, t. j. slepé zákonitosti. Mínení, že by člověk mohl zasahovat do dění přírodního a společenského jinak nežli jako pouhý pasivní nástroj této slepé zákonitosti (zpětné působení ideologie), to jest svoji duševní a duchovní aktivitou, která je primární a již nelze beze zbytku redukovat na hmotu, jest iluze, sebeklam. Jádro materialistického názoru je tedy v tom, že hnačnými silami — nikoli pouze podmínkami — i společenského vývoje jsou slepé síly přírodní — dialektika je zákonem hmot-

ného vývoje. Absurdnosti, vyplývající z tohoto názoru, neodstraní žádná pojmová eskamotáž ani předhazování neznalosti marxismu. Hic rhodus, hic salta — odtud je třeba vyjít při jakékoli diskusi o marxismu.

Je-li filosofický materialismus domýšlen důsledně, vede k závěrům nesmírného dosahu jak pro život soukromý, tak pro všechny obory života veřejného a kulturního. Lze říci, že celá problematika nynější doby vyúsťuje v zápas dvou světových názorů, na jedné straně filosofického materialismu a na druhé straně směru, který povšečně lze nazvat spiritualismem. Přítakání jednomu neb druhému dotýká se hodnot a problémů, na něž lidstvo reaguje nejcitlivěji, jako svobody a násilí, individualismu a kolektivismu, mravního řádu neb mravní anarchie. Spor a boj těchto dvou světových názorů nebyl by tak tvrdý a osudový, kdyby neodpovídal základním typům lidských i národních charakterů. Jen tím lze také vysvětliti, že filosofický materialismus se drží tak houževnatě při životě, ačkoli theoreticky — o to dnes mezi filosofy a vědci téměř není sporu — je opravdu překonan.

Ovšem, šedivá je každá teorie. A tak vidíme, že nejpravověrnější marxisté jsou v praxi naprosto nemarxističtí. Nejnazornějším toho dokladem je vývoj v Sovětském svazu. Nejen, že ruská revoluce vzniká dříve, než byly splněny podmínky stanovené Marxem, ale od počátku je projevem nejúžasnějších duchovních aktivit a žhavé víry, že člověk jen svojí vůlí, tvůrčí činností a obětavostí může změnit společenské řády. Odtud pětileté plány a stále větší respektování duchovních složek lidské osobnosti jako hnacích sil společenského vývoje. Jak jiná proti tomu byla a je praxe stran sociálně demokratických. Ty spokojují se více méně s organizační činností, v níž se staly opravdovými mistry, očekávající, až jim na základě dialektického zákona spadne nový společenský řád do klína jako zralé jablko. To jsou ti praví a důslední marxisté.

Oč tedy vlastně jde dnešním kritikům marxismu? O to, aby t. zv. marxisté vyvodili ze své praxe důsledky také pro svoji teorii. Kdyby komunisté projevíli takovou pružnost ducha, že by naši odvahu dali svému nespornému praktickému idealismu výraz i ve své ideologii, stal by se socialismus nepremožitelnou společenskou silou v celém světě. Rozhodně toho nedočili, budou-li chtít světu vnucovat své dogma. (Malá ukáзка: Chtěl by někdo tvrdit, že naši komunisté vděčí za svůj úspěch při volbách zdůrazňování svých marxistických hesel?) A také by se tím nijak nezpronevřili ani Marxovi, ani Leninovi, neboť by tím jen vyjádřili ve smyslu nynějšího stavu poznání vědeckého a filosofického základní ideu těchto tvůrčích osobností, již byla: metafysická víra ve vítězství pravdy a spravedlnosti. Není také logické, aby svým zaměřením v praxi dva tak protichůdné směry, jako komunismus a naciismus, vycházely ze stejného světového názoru. Neboť základy nacistické ideologie, nevíra v ducha a zdůrazňování materiálních a biologických složek jako hybných sil společenského vývoje, vyjádřené heslem Blut und Boden, pramení z téhož filosofického materialismu jako marxismus. Již z toho důvodu jsem osobně pevně přesvědčen, že dříve či později dojde k revisi marxismu v naznačeném směru, a to právě v Sovětském svazu.

Lze doufat, že se někdy na této základně budou moci sejít a trochu si porozumět kritikové marxismu s marxistickými ideology? Ku prospěchu společných cílů. Ovšem, takové demokratické diskuse by nijak nebyla příznivá atmosféra, která vane z článku Běhouneka. Generalisuje-li a argumentuje takto sociální demokrat a muž tak seriosní a o objektivitu usilující jako Václav Běhounek, co lze očekávat od těch druhých?

Ant. Klato v s k ý

dopisy

Hlas komunistův o tom, čeho je třeba

Vážený pane šéfredaktore!

V úvodníku »Dnešku« ze dne 13. VI. 1946 píšete, že se »ještě nepodařilo přesvědčit komunisty, tuto vedoucí politickou silu, že mezi možnostmi tohoto světa existuje objektivní kritika, jejíž pramenem jest dobrá vůle...«

Rozumní lidé si jsou vědomi nutnosti objektivní kritiky při každém budování. Při každé tvůrčí práci, ostatní však pro svůj fanatismus či lenost myslet nikoli. Je-li někdo komunistou nebo ne, s věcí nesouvisí. Právě tak jako jsou intelektuální a schopní lidé v menšině na celém světě, jsou v menšině v KSC i ve všech

jiných stranách. Ale komunisté jsou nejpočetnější a proto také jejich chyby nejvíce bítí do očí. — Přesvědčovat zde někoho není na místě. Rozumný uznává nutnost objektivní kritiky, protože je rozumný a omezenec nepřesvědčí. Vaše věta by mohla znít naněvzší takto: »Ještě se nepodařilo přesvědčit komunisty, tuto vedoucí politickou silu, že kritika »Dnešku« je vždycky objektivní, podnětná a že jejím pramenem je pouze dobrá vůle.«

Pokud jde o nynější přehmaty »Rudého práva«, neměli bychom zapomínat, že nejmenší komunističtí novináři obětovali svůj život za naši svobodu. Proto se dá dnes komunistický tisk odůvodněně kritizovat. Zanedlouho dorostou na poli žurnalistiky členové mladé generace svých padlých soudruhů; teprve potom bude třeba na odkrví chyb novináře Vaši úroveň.

Nezazlívám Vám ani v nejnemším, že ukazujete téměř výhradně na přehmaty a omývá KSC. Jistě tím zdůrazňujete svůj klidný poměr ke straně, neobvyklý zájem o její budovatelské úsilí a touhu pomoci v něm svou nestrannou kritikou. Prosíte-li o »praktickou, pochopitelnou, proveditelnou radu«, budíž Vám dána, i kdž »se zdá jedna věc být dosti logicky jasná: že lidé, kteří jsou sami horlivými příslušníky, nehodí se k tomu, aby nestrannického novináře, jenž možná nestranníckost je vášní, vřucovali v umění, jak byt nestranníckým«.

Považujeme Vás za jednoho z nelepších novinářů této doby, jehož předvídatost se mnohokrát osvědčila a na této skutečnosti nic nezmění, iste-li a budete-li mnoha soudruhy neuznáván. Ale my — zde mluvím za sebe a za své přátele bez rozdílu stranícké příslušnosti — kteří Vás chápeme, máme rádi a učíme se od Vás, litujeme, že se včerpáváte kritikami, které by mohlo psát také mnoho jiných. Nebude lepší, pokažte-li se před faktem, že podle Vašeho zjištění je cena, za kterou se dostávají místa nebo národní správcovství, přijetí komunistické legitimity? Píšte o tom — iste-li o tom přesvědčen — je to snad Vaše povinnost nestrannického novináře. »Dnešek« má však velmi široký rozsah. Protože od Vás očekáváme mnohem více, než podobná zjištění, byli bychom rádi, kdybyste těmto věcem věnoval neivše stránku a svou hlavní energii posunul na daleko důležitější pole: na pole, jež sami neovládáme a proto potřebujeme úsudek a kritiku tak bystřého, nestrannického novináře, jako iste Vy. Ty zcela jasně a jednoduché vady, jež nám stále ukazujete — vim, jsou někdy značné a bolestné — ty vidíme i my, nejsme přece slepi, a učiníme vše, abychom je odstranili. Existují však vady daleko temnější, osudovější, na které nestátíme. Tady by mohlo být Vaše místo, které by nebylo slušno opustit! Zde byste se neměl bát říkat pravdu! Snad postačí jeden konkrétní případ.

Generaloberst Ernst Udet končí svou autobiografii takto: »Generace, k níž patřím, byla formována válkou. Válka zastihla nás v letech, jež byla rozhodující pro náš vývoj. Slabí se zhroutil. V nich nezůstalo z války nic než ochromující hrůza. U nás ostatních však — a zde mluvím za skoro všechny frontové vojáky — utvrdila se a zesílila vůle k životu. Nová vůle k životu, která ví, že bvčí jedince neznamená nic, život a budoucnost společenstva v šak značně ná vše... Přitom však ve mně a v nás všech byla touha: dočkat se toho, aby duch, který vytvořil nás, působil jako živoucí síla v národě, s nímž jsme co nelúžeji spojeni.«

To se stalo skutekem a proto tuto knihu ukončuji, neboť můj vlastní život stal se čímisi vedlejšim, volným do řeky našeho společného německého osudu. Byli jsme vojáci bez praporu. Nyní jsme svůj prapor opět rozvinuli. Vůdce nám jej vrátil. Staří vojáci mají opět proč žít.«

Z těchto řádků číší především neucta k životu. Závěrečná slova je snad možno přeložit také takto:

»Byli jsme zničenými lidmi, protože život pro nás ztratil význam. Ta úiskra lidskosti, která činí člověka člověkem, v nás uhasla v šilenství bitev a v poválečném rozvratu. Zůstala jen prázdnota. Nyní byla naše touha po uniknutí a po vzruchu vplněna. Vůdce nám dal válku, boj pro boj. My, kteří jsme ztratili sebe sama, máme opět proč žít, neboť život na hranici smrti je našim životem.«

Nezvřstá dnes nová generace, která prodělala hrozivější úděl než Udetova, analogicky? Nebude jednou jediným možným východiskem opět válka, tentokrát sebevražedná? Udetově generaci nedokázal nikdo pomoci, snad to ani nebylo možno: dokážeme my více? Nepředstihnou jednou dnešní mladí lidé, ořesení v základu bytostí nacistickým běsněním, své někdejší učitele? Proč mají dnešní mladí lidé, zvláště ti, co mnoho prodělali, většinou negativní, či lhostejný postoj ke křesťanství vůbec?

O těchto otázkách jsme diskutovali. Zdá se být na první pohled směřně jednoduché, ale přesto jsme na ně nedokázali uspokojivě odpovědět. A takových otázek je mnoho. Zde by, myslím, bylo pole pro vás. — Srdečné pozdravy Váš Mil. Š.

Před Havlíčkovým jubileem

Vážená redakce!

Ve 12. čísle »Dneška« rozensal se F. Peroutka pod hořejším titulem o řadě novinářských otázek. Chci reagovat jen na ty

z nich, které se netýkají stranického tisku. Jedna je obsažena v podstatě v této větě: »Budeme velmi oslavovati Havlíčka v době, kdy vnější podmínky jeho novinářského typu byly zne-možněny.« Z předcházejících vývodů článku pak vyplývá, že hlavní z podmínek je nyní platná zásada, že novinové mohou vydávat korporace, nikoli jednotlivci.

F. Peroutkovi je známo, že Havlíčkova novinářská poctivost a rozšafnost nebyla závislá od toho, zda vydával noviny vlastním nákladem nebo zda do určitých novin jenom přispíval nebo zda byl k nim v pracovním poměru. K. Havlíček se stal známým příspěvkem do novin, jejichž vydavatelem byl někdo jiný a posléze se stal redaktorem z povolání v novinách, jejichž vydavatelem byl opět někdo jiný. V době, kdy byl K. Havlíček v pracovním poměru redaktorském, tedy nikoli vydavatelem novin, vykonával veliký kus poctivé novinářské práce.

Tvrzení, že jen ten novinář, který může psát do novin, jejichž je sám vydavatelem, je poctivý a nesmlouvavý, neobstojí, zejména ne ve srovnání s K. Havlíčkem.

Otázka, zda jen tehdy je novinář nezávislý, když píše do novin, které sám vydává, není tak jednoznačná a nedá se z ní vyvozovat svoboda či nesvoboda tisku. Požadavek, aby noviny smély vydávat jen politické strany, korporace a instituce, má hlubší smysl, nežli se někomu na první pohled zdá.

Svobodné vydávání novin, t. j. že noviny může vydávat kdo chce, resp. kdo má na to peníze, je přežitkem liberalismu, který i duchovní hodnoty považoval za pouhé zboží. Dokud se obsah novin řídil obchodními zřeteli, snižovala se jejich úroveň na nejnižší stupeň, aby zájemců bylo co nejvíce. Hrubá senzacitvost, klepařství a plytké nemravnosti, to byla strava, kterou za cenu pod výrobní náklad poskytoval čtenářům svobodný nakladatel. Co se mu nedostávalo na předplatném a výtěžku z drobného prodeje, nahrazoval výtěžkem inserce, často vydlírané. Inserci se mnohdy zavazoval k děláni nezřízené reklamy v redakčním obsahu nebo k mlčení, kde bylo třeba mluvit.

Od květnové revoluce, od kdy platí zásada, že noviny smély vydávat jen politické strany a veřejné korporace, se ráz českých novin podstatně změnil. Noviny jsou věcně, zmizela z nich senzacitvost, konkurenční předbíhání ve vydávání, plošná inserce, která omezovala a zavazovala redakční obsah.

Politická strana nebo veřejná korporace jako vydavatelka má před veřejností odpovědnost za obsah novin. Odpovědnost nějakého sdružení je účinnější nežli odpovědnost jednotlivce, neboť jde o odpovědnost morální, resp. politickou. O takové odpovědnosti již vůbec nelze mluvit, jde-li na př. o akciovou společnost.

Ideové zdůvodnění změny ve vydávání novin nelze sprovodit se světa vtipem, odkazujičím na svaz rybářů nebo sdružení filatelistů. I takové časopisy mají svůj význam a je lepší, vydává-li je odborná korporace, nežli vdělečný nakladatel. U veřejných společností nikdy nehrozí takové nebezpečí účasti nežádoucího kapitálu jako u jednotlivce.

Má-li kdo potřebu nebo jedno kloudného veřejnosti říci, má tu jednak dostatečný výběr novin, do kterých může psáti, jednak může jako autor vydati věc vlastním nákladem jako neneriodikum. Chce-li působit trvale, t. j. periodicky na veřejnost a nepodaří-li se mu umístit články, slova a poznámky v novinách či vycházejících, pak buď je tu korporace nebo se vytvoří korporace, která bude noviny určitého směru nebo hnutí vydávat. Proč by se na př. nemohla vytvořit společnost za účelem vydávání novin Ferdinanda Peroutky, ovšem nikoli na podkladě výdělečném, jako Kulturní politiku vydává Společnost přátel divadla E. F. Buriana?

F. Peroutka soudí, že vázanost v otázce vydávání by tolik nevedla, kděby mezi novináři, zejména v jejich organizaci, bylo více vnitřní svobody. Ale tu prvý je tolik žurnalistů-úředníků, že snad mají početní převahu nad skutečnými novináři z denních listů. Tito úřední novináři prvý nikdy nedělali a nebudou dělat vlastní tvorivou novinářskou práci, ale mají prvý vliv svým počtem a budou prvý rozhodovat o okolnostech, za jakých mají pracovat ti novináři, kteří nejsou úředníky. — F. Peroutka tu silně nadsadil. V Českém svazu novinářů je na 900 členů, z nichž na 600 je v soukromoprávním poměru a z těch asi 400 v denních listech. Asi 100 je novinářů-děchodců. Ve veřejnoprávním poměru je asi 200 novinářů, z nichž asi 120 (v ČTK a v rozhlase) dělá tutéž práci jako redaktoři v denních listech a je tudíž mezi nimi rozdíl jenom potud, že ve veřejné službě jsou hůře placeni. Zbytek asi 80 novinářů ve veřejné službě koná sice práce tiskové administrativní, organizační a dodatečně kontrolní, ale zase většina z nich přispívá do novin články, úvahami a slozami, napsanými v čase mimoúředním. O nějaké převaze novinářů z veřejné služby nad novináři ve službě soukromé a v denních listech nemůže být řeči, neboť zastoupení novinářů z veřejné služby činí asi jednu čtvrtinu výboru svazu.

Mají-li novináři z veřejné služby nějaký vliv na rozhodování o okolnostech, za jakých budou pracovat novináři v novinách, pak to není jisté na škodu věci, neboť nikdo nezaujatý nemůže upřít novinářům, kteří dvacet nebo pětadvacet let pracovali v denních listech, že od květnové revoluce neztratili veškerou souvislost s dřívější prací v redakcích a že pro ni mají náležitě dochození. Obava, kterou vyslovuje F. Peroutka, mohla mít

svoje oprávnění v době první republiky, kdy v tiskových věcech nerozhodovali novináři z povolání. Dnes, kdy v tiskové službě veřejné jsou lidé zešedivěli v redakcích denních listů, jsou úvahy F. Peroutky nejen neodůvodněné, ale i nekolegiální.

Pocituje-li F. Peroutka přes vysvětlení, které jsem podal, potřebu nápravy v novinářských institucích, pak nezbývá, než aby se tam dal zvolit a pokusil se o změnu a nikoli aby se prací v kolektivu vyhýbal.

Vážená redakce, očekávám, že tuto odpověď v zájmu pravdy otišknete. S kolegiálním pozdravem Jan Hrabánek.

(Pozn. red. Poněvadž si p. autor, jeden z hlavních theoretiků nynějšího stavu v novinářství, přeje, abychom tuto jeho odpověď uveřejnili, činíme tak. Upavení bezvýslednými debatami, ponecháváme čtenářům, aby sami posoudili jeho stanovisko a naše. Jinak děkujeme za radu, danou v roce Havlíčkova jubilea, že český novinář konec konců může »vydati věc vlastním nákladem jako neneriodikum«, což znamená, že český novinář konec konců může přestat být českým novinářem.)

Slovenský typograf odpovídá

Vážená redakcia!

Ako stály čitateľ vášho časopisu, dovoľím si reagovať na otázku »zásahu robotníctva do redakčných záležitostí Času«. Nevieľm, či podporujete takúto výmenu názorov medzi jednotlivými pisateľmi na stránkach vášho časopisu a zvlášť na takúto vzdialenosť! Ale myslím, že správna odpoveď dá sa najlepšie dať s miesta, kde čin bol spáchaný.

Otázka, prečo používali mechanickí pracovníci tlaču práve proti »Času« a práve teraz po prvých slobodných voľbách voči fašistickým papierovým výplodom, je veľmi podobná otázke, »prečo začali Česi svoj boj na barikádach 5. mája 1945 a nie v roku 1940.« A v skutočnosti bojovali za celú dobu nacistického jarma.

Aj my slovenskí typografi sme bojovali za celú dobu t. zv. »Slovenského štátu« a len bratislavský spolok má 80 obetí, ktorých život vyhasol v nemeckých mučiarniach. To boli všetci takí, čo sádzali protibolševistické, protisľavianske a človeka ponižujúce články.

Vtedy mali sme na programe iné úkoly, ako sa bezúčelne pustiť do otvoreného boja s gestapákmi. Ktorý takýmto spôsobom určite by len bol skončil našou porážkou. Robili sme to, čo vyžadovala doba. Obstarávali sme dokumenty ilegálnym pracovníkom a Nemcami prenasledovaným. Poznám kolegu, ktorý sádzal strelecké tabuľky a po poslednej korektúre prehazoval číslie. Sbírali sme peňažité podpory rodinám po politických väzňoch, a pamätám sa presne, ako sme 1. mája 1943. statočne nahlas čítali v ručnej sadziarne Štátnej knihtlačiarne »Ohlas KSS«. V tejto dobe sme ale neverili, že po oslobodení bude existovať taký »ČAS«, ku ktorému robotníci grafického priemyslu na Slovensku nemôžu mať iný postoj, len akého zaujali zamestnanci »Slovenskej Grafie«, ktorí odmietli vyhotoviť ČAS.

Keď českí bratia-sadzači neodmietli sádzať za dobu okupácie úvodníky vtedajších úvodníkarov, tak som presvedčený, že tieto »úvodníkarý« sedia dnes v chládku niekde na Pankráci a nie v redakcii časopisu praviceovej strany Národného frontu, a nebude treba zasahovať proti nim zo »spodu«. Ale u nás je to bohužiaľ trochu inakšie.

To, že istý sadzač bol prípadne gardistom (a tých bolo skutočne veľmi málo) ako taký sádzal s horlivosťou »machovské kurzívky« a dnes takým istým slanom sádzal »Pravdu«, to čitateľ vôbec nezbadá. Ale veľmi dobre si všimne štýl tých redaktorov v »Čase«, ktorí redigovali nebožehého »Slováka«. To je ten základný rozdiel.

Košícky program, Národný front Čechov a Slovákov, to by mal byť najsvätejším ideálom každého občana republiky, o ktorom by sa malo tak často hovoriť a písať, ako sa zaspieva národná hymna. Naproti tomu otázky ako hospodárska výstavba a národné poistenie to sú, a mali by byť konkrétnosti každodenného života. Myslí, že toto je merítko pre posudzovanie tlače tiež alebo onej politickej strany. A snaží sa skúška na volebné výsledky jednotlivých strán bez ohľadu na to, tak pracovali ministri alebo jednotliví predsedovia národných a závodných výborov. Som toho názoru, že sa na Slovensku menej pracovalo ako v Čechách, ďalej, že strana nár. soc. viac politizovala ako KSS a posledná nezvífázila za to lebo mala len lepší propagandistický aparát, alebo že sa dedinským »beranom« narez zapätilo kosák a kladivo na červenom poli.

Nech si len každý hlavný redaktor spočítá, koľko článkov a riadkov venoval otázke rekonštrukcie a koľko jeho strana z toho písaného prevádzala do skutočnosti.

Keď z toho hľadiska preberáte písanie »Času«, tak uvidíte, že hoci »Čas« se veľmi málo zaoberal s otázkami budovania a demokratická strana málokedy javila kladný postoj pri uskutočnení košíckého programu, predsa vyšla víťazne z volieb?!?! Tu voľáčo asi nie je v poriadku. A za to v budúcnosti ešte nastane veľa vecí na Slovensku, že si človek bude musieť kľásť otázku, ako je to možné Bohužiaľ je to tak! To je predbežne jediná odpoveď!

L. K.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Olga Scheinpflugová:

POCHOPENÍ

Jen ten, kdo umřel jako já a Ty, se z hlubin země jinak na vše dívá,

mrtvý má ruce už jen sepjaty, a svět se kolem zvolna rozetřívá.

A všechny boje, všechno prahnutí a všechny lásky, které drtí lidi, jsou jenom krátké křeče před smrtí, jen ten, kdo umřel, všechno marné vidí.

Jen ten, kdo zahynul jako my spolu, už z výšky nebe jinak na svět zírá.

Kdo mrtev zůstal živ a nesměl s druhým dolů, teprve pochopil, co je to víra.

Z knihy »Stesk«, jež vychází právě ve čtvrtém vydání.

Nejhlubší argument pro demokracii - víra v člověka, v jeho hodnotu, v jeho duchovost a v nesmrtelnou duši; to je pravá, metafyzická rovnost.

T. G. MASARYK

Solochov. Dnes si už nedovedeme představit sovětskou literaturu bez »Tichého Donu«, tohoto širokého epického díla. Tajemství tohoto úspěchu je v ohromné životní pravdě, propečené žarem Solochovova nadání. Solochov dovedl psát o ruském sedlákovi s přesvědčující sílou a hlubokou znalostí prostředí i osob. Za občanské války se odehrávaly na Donu bouřlivé sociální změny. Boj světa starého se světem novým se vtělil do stránek »Tichého Donu«. Z Solochovova díla k nám promlouvají lidské typy a povahy se svými osobitými, soukromými osudy. Každý z hrdinů hledá pravdu svou cestou. Ruka skutečného umělce kreslí obrazy Grigorije Melchova, Aksini Astachové, Natalie, Pantěleje Prokovjeviče, obohatila a zkrásnila jimi ruskou literaturu.

Důležité upozornění návštěvníkům oslav K. Čapka v Malých Svatoňovicích. Pořadatelé slavnosti sdělují, že dohodou s ministerstvem drah je zajištěn zvláštní vlak na Čapkovy oslavy (vyjede již v sobotu ráno 29. t. m. z Prahy, návrat v neděli 30. t. m. večer). Podle téhož oznámení je přichystáno pro hosty 600 noclehů. Blíží pokyny budou oznámeny v následujících dnech v časopisech a v Čedoku.

Sbírka nejmilejších děl francouzských autorů. Znamý romanopisec Francis Carco, řídí v nakladatelství »Editions du Bateau Ivre« sbírku, nazvanou »Leur oeuvre préférée« (Jejich nejmilejší kniha). Vynikající francouzští spisovatelé vyberou pro tuto sbírku své nejmilejší díla.

Resoluce PEN klubu o příštích sjezdech. Stockholmu (IP). Na mezinárodním kongresu PEN klubu ve Stockholmu byla přijata resoluce; v níž se stanoví, že příštího roku bude konán kongres této organizace ve Švýcarech a to v Curychu, roku 1948 v New Yorku a roku 1949 v Římě. V resoluci se rovněž jedná o ochraně židovského obyvatelstva a židovských autorů, při čemž se žádá, aby nacistům a fašistům bylo odňato právo vyjadřovat veřejně své mínění. Rovněž se připomíná, že jest nutno vyhotovit »Černou listinu« spisovatelů, kteří byli kolaboranty. Tato listina by neměla vůbec uveřejněna a znala by ji toliko členové ústředních kanceláří jednotlivých zemí.

Sjezd českých novinářů v Clevelandě. Sružení českých novinářů a hlasatelů v Americe uspořádalo nedávno v České národní síni v Clevelandu svůj druhý sjezd. Na sjezdu byly projednány tyto otázky: nynější stav, budoucnost a úkoly krajanů k tisku v Americe, současná a budoucí naše vztahy k staré vlasti a dále otázky, týkající se národního života americké větve.

FEUILLETON

JACKSON ODPOVÍDÁ

»Je těžko porozumět argumentu,« odpovídá americký hlavní prokurátor Jackson, »vznesenému několika židů v Evropě tajemstvím? Nebyly v každé z našich zemí známy německé koncentrační tábory? Vždyť to byl zcela běžný výraz v našich zemích - německé koncentrační tábory - a nyní tady máme poslouchat, že německý lid o nich nevěděl vůbec nic.

Naši představitelé protestovali proti vraždění židů, diplomaticky a každou jinou možnou cestou, a dnes se nám tady vykládá, že to v Německu bylo tajemstvím. Jméno gestapa bylo známo po celém světě, a ani mezi obhájci není jediného muže, který by byl na smrt nezbledl, kdyby byl někdo v noci zabušíl na jeho dveře a řekl, že je od gestapa. Jméno této organizace bylo známé - leda bychom přijali předpoklad, že v Německu samotném, jediném státě na světě, bylo prapodivným tajemstvím.

Je velmi obtížné, ctihodní soudcové, aby Američan poslouchal trpělivě znovu a znovu tvrzení, že máme v úmyslu potrestat smrtí nebo těžkými tresty osoby, které se dostaly do sítě organizací docela nevině. Kdybychom měli sebemenší úmysl nést Německem smrt, nebyli bychom se namáhali, abychom ustavili tento soud a otevřeně přednášeli důkazy. Zbývá nám ještě náboje, když Německo kapitulovalo, a měli jsme dost fyzické síly, abychom byli popravili všechny, kteří byli po ruce.

Spojenecké mocnosti ve své hodině vítězství dobrovolně předložily tomuto soudu k rozhodnutí otázku zločinnosti těchto organizací. A zdá se mi tedy, že je nad-

pení vykonavatelé. Byli organizováni, řízení a používáni.

Jak mohlo být vyraženo pět milionů židů v Evropě tajemstvím? Nebyly v každé z našich zemí známy německé koncentrační tábory? Vždyť to byl zcela běžný výraz v našich zemích - německé koncentrační tábory - a nyní tady máme poslouchat, že německý lid o nich nevěděl vůbec nic.

Naši představitelé protestovali proti vraždění židů, diplomaticky a každou jinou možnou cestou, a dnes se nám tady vykládá, že to v Německu bylo tajemstvím. Jméno gestapa bylo známo po celém světě, a ani mezi obhájci není jediného muže, který by byl na smrt nezbledl, kdyby byl někdo v noci zabušíl na jeho dveře a řekl, že je od gestapa. Jméno této organizace bylo známé - leda bychom přijali předpoklad, že v Německu samotném, jediném státě na světě, bylo prapodivným tajemstvím.

Je velmi obtížné, ctihodní soudcové, aby Američan poslouchal trpělivě znovu a znovu tvrzení, že máme v úmyslu potrestat smrtí nebo těžkými tresty osoby, které se dostaly do sítě organizací docela nevině. Kdybychom měli sebemenší úmysl nést Německem smrt, nebyli bychom se namáhali, abychom ustavili tento soud a otevřeně přednášeli důkazy. Zbývá nám ještě náboje, když Německo kapitulovalo, a měli jsme dost fyzické síly, abychom byli popravili všechny, kteří byli po ruce.

Spojenecké mocnosti ve své hodině vítězství dobrovolně předložily tomuto soudu k rozhodnutí otázku zločinnosti těchto organizací. A zdá se mi tedy, že je nad-

užíváním trpělivosti zástupců těchto mocností, jestliže je pronášeno tvrzení, že v pozadí toho všeho je úmysl stíhat se na nevinných lidech. Mám dojem, že pro ty, kteří prožili nacistický režim, je velmi těžko porozumět, a jakým váháním a sebezapřením bereme člověku život.

Je pravda, že zákon Spojenecké kontrolní komise č. 10 stanoví mezi tresty také trest smrti. A právem tak činí. Pokud vůbec lidská společnost ukládá za něco trest smrti, pak takový trest musí být uložen za některé činy, které byly spáchány tady. Zákon však pamatuje také na menší tresty, vrácení majetku protizákonně nabytého, zbavení všech nebo některých občanských práv. Tyto tresty správně mají být uloženy členům organizací v době rekonstrukce Německa.

Jinak nastane situace, že lidé, kteří se organizovali, aby vnučili nacistický program nejprve Německu a pak světu, budou mít naprosto stejná práva jako ti němečtí obyvatelé, kteří byli jejich obětí. Je povinností států, které obsadily Německo, aby rozlišily mezi těmi, kteří, organizování, přivedli zemi do katastrofy, a těmi, kteří pasivně nebo bezmocně stáli proti přelému. Úkolem vojenských soudů bude, aby vybíraly mezi členy organizací, rozlišovaly a zjišťovaly.

Tento soud není policejním soudem, jeho úkolem není vcházet do všech organizačních podrobností, ani soudit množství jednotlivců. Nevím, zda motorisované oddíly SS byly méně nebezpečné než nemotorisované oddíly. Řekl bych, že čím větší měly pohyblivost, tím více mohly

napáchat zla. Ale to nejsou věci, jimiž se má zabývat tento soud. Neděláme si iluzi. Nepodaří se nám soudit a odsoudit všechny ty, kteří se provinili. Tím méně budeme pronásledovat nevině.

Z knihy Rostislava Kocourka: Svět žaluje v Norimberku.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Robert Konečný: Má vlast (1938-1945). Vydal Melantrich. Obálka Frant. Hudeček. Stran 83. Kčs 45.- brož

Jiří Beneš: V německém zajetí. Vydal Melantrich. Obálka Jaromír Ptáček. Stran 308. Kčs 75.- brož.

Dr. Vladimír Komender: Nové zdanění pracovního úchodu. Vydavatel: Tiskové podniky Rovnost v Brně. Stran 79. Kčs 30.-

Georgij Plechanov: Materialistický názor na dějiny. Přeložil Dr. Radim N. Fomenko. Vydala: Čs. sociální demokratická propag. oddělení. Obálka L. Svášek. Stran 32. Kčs 10.-

Jiřina Popelová: Sociálně-světový názor. Vydala Čs. sociální demokracie, propag. oddělení. Obálka Svášek. Stran 30. Kčs 10.-

Pavel Hrubý a Václav Vlk: Zápisky marxistického myšlení. Obálka a typografie: Karel Teige. Nakl.: Práce, Edice Živé myšlenky. Redigoval Dr. Jiří Hájek. Stran 164. Kčs 60.- brož.

Jiří Škvor: Kalendář. (Verše 1938-1945.) Vydalo Evropské vydavatelstvo v Praze. Stran 79. Kčs 48.- brož.

„Je třeba, aby i náš lid doma byl podrobně seznámen s historií našeho zahraničního odboje.“

Armádní generál L. Svoboda.

Miloslav Fábera: KJEV. Kijev a Sokolovo, místa hrdinných bojů I. čs. samostatné brigády v SSSR, zůstanou nám věčnou připomínkou a odkazem mrtvých hrdinů. Kčs 10.—

Julius Šif: GENERAL SVOBODA. Knížka o tvoření našich zahraničních jednotek, o činnosti zahraničního odboje a legendárním veliteli našeho vojska na východě. Kčs 18.—

František Mastný: OHLAPCI OD BRIGÁDY. Člověk a jeho vlastnosti se nejlépe poznají v nebezpečí. Druhá paradesantní brigáda, organizovaná v SSSR, prošla peklem fronty — poznejte, jakými byli. Kčs 12.—

Jiří Muk: JEDEN ZE ZAPOMENUTÝCH. Třetí fronta byla bojištěm nejtěžším, zde stál parašutista sám proti všem. Zrada a zklamání na jedné, víra a odvaha na straně druhé. Jeho úsilí, boje a události opravdu prožité, líčí tato knížka, napsaná formou neobyčejně poutavou. Kčs 25.—

Obdržíte u všech knihkupců, nebo v knihkupectví

NAŠE VOJSKO,
PRAHA II, VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 28

BÁSNICKÁ SBÍRKA OLGY SCHEINPFLUGOVÉ STESK

vzniklá po náhlé smrti Karla Čapka,
vychází ve IV. vydání

Brožovaná cena 30 Kčs

U všech knihkupců.

FR. BOROVIČ, Praha I, Národní třída 9

MICHAIL SOLOCHOV

TICHÝ DON

4 díly o 1460 stran - 270 Kčs

U VŠECH KNIHKUPCŮ NEBO
PŘÍMO V NAKLADATELSTVÍ
PRAHA II, NA FLORENCI 13

Odstříhnete a odšlepete!

Nakladatelství Svoboda, Praha II, Na Florenci 13
zašlete mi se slož. listem na dobírku:

..... výt. Solochov: TICHÝ DON, 4 díly.

Jméno:

Přesná adresa:

SPOJENÉ OCELÁRNY

NÁRODNÍ PODNIK

vyrábějí ve svých závodech

leskle taženou, loupanou a broušenou ocel a hřídela všech druhů a jakostí.

SPECIÁLNÍ OCELE: automatové, uhlíkaté, konstrukční, nitrační, legované, nerezavějící, kyselinám vzdorující a ohnivzdorné, stříbrné ocele, legované stříbrné a muniční speciální ocele.

VE VŠECH PROFILECH A PRŮŘEZECH, jako kulaté, čtyřhranné, šestihhranné a ploché, tříhranné, pětihranné, osmihranné, dvanáctihranné, klínové, pravítkové, žlábkové, lichoběžníkové, půlkulaté, tříčtvrtkruhové, úsečové, úsečové se žlábkem.

Speciální profily podle potřeby a výkresů odběratelů. Ocel dodává se běžně v tyčích ca 3 neb ca 6 m dlouhých neb v délkách podle předpisu odběratele, se sjednanými délkovými tolerancemi.

Praha II, třída Jana Opletala 57

TELEFON 258-51—55, meziměstský 217-41—45.

První letní novinky v nakladatelství Melantrich

Poesie

POESIE ZA MRÍŽEMI.

Anthologie básnické tvorby politických vězňů, kterou redigoval K. J. Beneš. Vydává Svaz osvobozených politických vězňů v generální komisi nakladatelství Melantrich. S obálkou Frant. Muziky. Brož. 90 Kčs.

Próza

Miloslav Disman: PAPERSEK.

Román o vítězství nad slepotou, vyznívající ve vyznání víry v šťastnějších zítřek lidstva, a už nevšední formou románu a dramatu upoutávající zájem čtenářů. Vyznamenáno ve velké prozaické soutěži Melantricha 1943. S obálkou Toyen. Brož. 80 Kčs.

Helena Hoďáčková: MRAK

Román o vítězství mládí nad dusným prostředím upadající měšťanské rodiny. S obálkou J. K. Teissiga. Brož. 45 Kčs.

Robert Konečný: CHUDOBY.

Cyklos jemných, filosoficky laděných próz moravského básníka, který r. 1943 zvítězil svou »Studnicí zapečetěnou« ve velké prozaické soutěži Melantricha. S obálkou Zdeňka Havlíka. Brož. 48 Kčs.

Věda

Prof. dr. Bohumír Kučera: CHARTA SPOJENÝCH NÁRODŮ.

První rozbor a výklad ústavní listiny Organizace Spojených národů, uvedený zajímavým historickým nástínem vývoje myšlenky mezinárodní spolupráce a organizace. Knihovna »Svět vědy a práce«, svazek druhý. S obálkou Ant. Homolky. Brož. 60 Kčs.

Literární a umělecká revue

LISTY, ročník I., svazek 2.

Čtvrtletník pro umění a filosofii, který řídí Jindřich Chaloupecký, je novým typem kulturní revue, přinášejícím delší souvislé texty prozaické i básnické. Druhý svazek je věnován duchovní situaci moderní básnické tvorby francouzské a americké, obrazová část přináší ukázky umělecké fotografie. Vychází čtyřikrát do roka ve svazcích o 160 stranách. Jednotlivé svazky 65 Kčs, předplatné na rok 260 Kčs.

U VŠECH KNIHKUPCŮ • MELANTRICH